

III. የሥላሴ ሥነ መለኮትና አመራር፡-

- ◆ “የጸጋ ስጦታ ልዩ ልዩ ነው፤ መንፈስ ግን አንድ ነው፤ አገልግሎትም ልዩ ልዩ ነው፤ ጌታም አንድ ነው፤ አሠራርም ልዩ ልዩ ነው፤ ሁሉን በሁሉ የሚያደርግ እግዚአብሔር ግን አንድ ነው።” (1ቆሮ. 12:4-6)
- ◆ “...አንድ መንፈስ አለ፤... አንድ ጌታ... አንድ አምላክ የሁሉም አባት አለ።” (ኤፌ. 4:4-6)
- ◆ “እግዚአብሔር ለእያንዳንዱ የእምነትን መጠን እንዳካፈለው ...” (ሮሜ 12:3)
- ◆ “ንገር ግን እንደ ክርስቶስ ስጦታ መጠን ለያንዳንዳችን ጸጋ ተሰጠን” (ኤፌ. 4:7)
- ◆ “ንገር ግን መንፈስ ቅዱስን መግለጥ ለያንዳንዱ ለጥቅም ይሰጠዋል።... መንፈስ እንደሚፈቅድ ለያንዳንዱ ለብቻው እያካፈለ ያደርጋል።” (1ቆሮ. 12:7÷11)

ሀ. መግቢያ፡-

የሥላሴን ሥነ መለኮትና አመራር በምንዳስበስበት ጊዜ የተለየና የተሳሳተ አጠባበቅ እንዳይኖረን ቢያንስ ሦስት ማሳሰቢያ የሚሆኑ ሐሳቦች ለመስጠት እፈልጋለሁ። እንደኛ፡ በዚህ መጽሐፍ የምንወያይባቸውና የምናነሳቸው ጉዳዮች የመነጋገሪያ ሐሳቦች ናቸው እንጂ፡ የመጨረሻ ወሳኝ ጉዳዮች አይደሉም። ምክኒያቱም የዚህ መጽሐፍ አላማ ጥያቄዎችን ለመመለስ ሳይሆን፡ እንዲያውም ለማንሳት ነው። የሥላሴ ሥነ መለኮትና አመራር በምናይበት ጊዜ ልንጠይቃቸው የሚገቡን በጣም አሳሳቢና ምላሽ ማግኘት ያለባቸው ጥያቄዎች አሉ። ለምሳሌ፡ የሚከተሉትን እንመልከት፡-

- እግዚአብሔር ወልድና እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ የእግዚአብሔር አብ ረዳቶች (Subordinates) ናቸው ወይ?
- እንደ ወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት ስለ እግዚአብሔር አብ አባትነት (Fatherhood) ያለን መረዳት ምንድር ነው?
- እግዚአብሔር አብ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ ላይ “የበላይ” ነው?
- ስለ እግዚአብሔር ያለን መረዳት ከሥላሴ አንዱ የሆነው እግዚአብሔር አብ “የበላይ የሆነበት” (Monarchical) ነውን?

- መረዳታችን እንዲህ ከሆነ፡ በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ባለን አመራር ያለው አንድምታ ምንድር ነው?
- ስለ “አንድነት” (“Oneness”) እና ስለ “ሦስትነት” (“Three Persons”) ያለን ሥነ መለኮት ምን ይመስላል?
- በሦስቱም የሥላሴ አካል ውስጥ ስለ “ሰብዕና” (“Personhood”) ያለን ግንዛቤ ስለ ሥላሴ የሚኖረን ሥነ መለኮት ምን ያህል ይቀርፀዋል?
- ስለ ክርስቶስ ስንነጋገር ስለ ሥላሴ መናገራችን ነው? ወይንስ አይደለም?
- መንፈስ ቅዱስ የአብና የወልድ ረዳት (Subordinate) ነውን?

ከእነዚህ አላይ ከጠቀስኳቸው ጥያቄዎች መሃል አንዳንዶቹን ለመመለስ እሞክራለሁ፡፡ ሌሎቹ ጥያቄዎች ግን ሌሎች ጸሐፊዎች እንዲያስቡባቸው አስተላልፋለሁ፡፡

ሁለተኛ፡ በዚህ መጽሐፍ ላይ የማንሳቸው የሥነ መለኮት ምሁራን ከሁሉ የተሻ ሉና በሥላሴ ሥነ መለኮት ጉዳይ በበላጭነት ሌሎችን ሁሉ ስለሚወክሉ አይደለም፡፡ እያንዳንዱ የማንሳው ጸሐፊ ስለ ሥላሴ የሰጠው የሥነ መለኮት ሐሳብ ሊጠቀስ የሚገባ ቢሆንም፡፡ ከጸሐፊዎቹ መካከል አንዳንዶቹ፡ ወይም ሁሉም የሰጡት የሥነ መለኮት ሐሳብ በመጠኑም ቢሆን ሊሻሻል እንደሚችል አሳስባለሁ፡፡

ሦስተኛ፡ በጽሁፌ ላይ በአንዳንዱ ጉዳይ የተለየ ትኩረት ሰጥቼ በስፋት ማቅረብ ከሌሎች ከቀረቡት ጉዳዮች የተለየ መሆኑን ለማሳየት ፊልጔ እንዳልሆነ ለአንባቢዎቼ በአክብሮት ለመግለፅ እወዳለሁ፡፡

ከዚህም በተጨማሪ፡ የዚህ ምዕራፍ ሦስተኛ ምዕራፍ የሆነው “የሥላሴ ሥነ መለኮትና አመራር” ያለውን ውሴንነትም መጥቀስ አስፈላጊ ነው፡፡ በዚህ ክፍል ውስጥ የሥላሴን ዶክትሪን በዘመናት መካከል የነበረውን ታሪካዊ አመጣጥና እድገት የጥንት የቤተ ክርስቲያን አባቶችን በመጥቀስ በጽሁፌ አስፍራለሁ፡፡ ነገር ግን የሥላሴ ዶክትሪን ታሪካዊ አመጣጥና እድገት በጥልቀት ለመፃፍ ግን ዓላማዬ አይደለም፡፡ ምክንያቱም ዋናው ትኩረቴ በታሪካዊ አመጣጡ ላይ ሳይሆን፡ ስለ ሥላሴ ሥነ መለኮት ያለን መረዳት የቤተ ክርስቲያን አመራር ምን ያህል ሊቀርፀውና ለሥልጣንና ለኃይል ልምምዳችን ያለውን አንድምታ ለማየት ነው፡፡

በመጀመሪያ ደረጃ በዚህ መጽሐፍ እያነሳሁት ያለሁትን የሥላሴ ሥነ መለኮት በማስተዋወቅና ይኸን ሐሳብ በተመለከተ በጣም የተለያዩ አመለካከቶች እንዳሉ አቀርባለሁ፡፡ በአንድ በኩል አማኑኤል ካንትና የመሳሰሉት ሰዎች “ሥላሴ ለእኛ

ምንም ዓይነት ጠቀሜታ የለውም” የሚሉ አሉ። በሌላ በኩል ደግሞ ምንም እንኳን የሥላሴ ምሥጢር እጅግ የጠለቀና ከአዕምሮ በላይ የሆነ ቢሆንም፤ የክርስትና እምነታችን በእምነትና በተግባር ለመግለጽና ለመተርጎም እንደ ዋና የሥነ መለኰት መሠረት ተደርጎ መወሰድ እንዳለበት የሚያምኑ አሉ።

በሁለተኛ ደረጃ የሥላሴን ሥነ መለኰት እምነታችንን በእምነትና በተግባር ለመግለፅ የሥነ መለኰት መሠረታችን አድርገን ለመውሰድ እንችላለን ወይ? በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ላለን አመራር ያለው አንድምታ ምንድር ነው? የሚሉትን ጥያቄዎች ለመመለስ እሞክራለሁ። በዚህ ጊዜ ብዙ እውቅና ያላቸውን የሥነ መለኰት ምሁራን አንስቼ እወያያለሁ።

በሦስተኛ ደረጃ ሁለት ዋና ጉዳዮችን አነሳለሁ፡ “የሥላሴ ስብዕና” እና “በሥላሴ ውስጥ የረዳትነት አነጋጋሪ ጉዳይ” (The Issue of Subordination)። የምሥራቅ ቤተ ክርስቲያን (ማለትም፡ የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን) እና የምዕራብ ቤተ ክርስቲያን (ማለትም፡ የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን)፤ በካፖዶሲያንስና በአገስቲንያንስ መካከል “አንድነት” እና “ሦስትነት” በተመለከተ ያለውን የሐሳብ ልዩነት ለማሳየት እሞክራለሁ። ከዚያም በመቀጠል “የረዳትነት” አነጋጋሪ ጉዳይ ያለውን አንድምታ አሳያለሁ። አመራራችንም ምን ያህል እንደሚቀርፀው እገልጻለሁ።

በአራተኛ ደረጃ በሥላሴ ሥነ መለኰት አንጻር በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ባለን አመራር የሥልጣንና የኃይል ልምምዳችን መታየትና መቀረጽ እንዳለበት ለማቅረብ እፈልጋለሁ።

ለ. ስለ ሥላሴ የተለያዩ አመለካከቶች፡

ስለ ሥላሴ ዶክትሪን በክርስትና ታሪክ ውስጥ ማንም ክርስቲያን የሆነ ሰው ስለ እግዚአብሔር ያለው ማዕከላዊ መረዳት ሆኖ ቆይቷል። ነገር ግን የእውቀት እምርታ በአሥራ ሰባተኛውና በአሥራ ስምንተኛው ምዕተ ዓመት ከተጀመረበት ዘመን ጀምሮ እስከ ሃያኛው ምዕተ ዓመት ድረስ የሥነ መለኰት እንቅስቃሴዎች የሥላሴ ዶክትሪን ጉዳይ በሁለተኛ ደረጃ የሚታይ፡ ወይም ከነጭራሹ ደብዛው እንዲጠፋ አድርገውት ቆይተዋል። ከእነዚህም የሥነ መለኰት ምሁራን አንዱ የሆነው አማኑኤል ካንት (1724-1804 ዓ.ም.) የሥላሴን ዶክትሪን በአዕምሮ ማስተንተን ከመመልከቱም በላይ፡ “የቅዠት ሐሳባዊነት ነው” ብሎታል። በተጨማሪም ካንት እንዲህ ይላል፡

“የሥላሴ ዶክትሪን በጥሬው ከተወሰደ በሥራ የሚተረጎም ምንም ዓይነት ጥቅም የለውም። እንደተረዳነው ቢመስለንም፤ ከአዕምሮአችን እሳቤዎች ጋር የማይሄድ በመሆኑ አምላክን ስናመልክ ሦስት ወይም አሥር ስብዕናዎች ማምለካችንን አናውቅም።”²⁰⁸

በአሁኑ ዘመን ግን የሥላሴ ዶክትሪን የክርስትና የሥነ መለኰት መሠረት ተደርጎ መወሰድ እንዳለበት ልዩ ጥማት ከመኖሩም በላይ፤ ማዕከላዊ ቦታውም እንዲይዝ እየተደረገ ነው። ይህ ማለት ግን በሁሉም የሥነ መለኰት ምሁራን ዘንድ ስለ ሥላሴ ዶክትሪን አንድ ወጥ የሆነ አመለካከት አለ ማለት አይደለም። ምንም እንኳን የሥላሴን ምሥጢር በአዕምሮ ለማውጣንጠን ባይቻልም፤ በክርስትና ለመኖራችን ዋስትናና የእምነታችን አለት መሠረት ለመሆኑ የሚያጠራጥር አይደለም። ሊኖርና ሊቆየል የሚባለው የሊበራሽን ቲዮሎጂ ምሁር እንዲህ ይላል፦

“ሥላሴን የሥነ አመክኒዮ (Logic) ምሥጢር አድርገን ከማየት ወጥተን የመዳን ምሥጢር እንደሆነ ወደ መረዳት ልንሄድ ይገባል። ሥላሴ ከእያንዳንዳችን ሕይወት ጋር ጉዳይ አለው። በየቀኑ ካለን ልምምድ፤ ትግል፤ ፍቅር፤ ደስታ፤ በመከራ መፅናት፤... ለሕብረተ ሰብ መኖር ካለበት ፍትህ፤... ከምናደርገው መስዋዕትነት ጋር የተቆራኘ ነው። ሥላሴን ከግል ሕይወታችንም ሆነ ከሕብረተ ሰባችን ብናስወጣ፤ የደህንነት ምሥጢርና ሰዎችን በወንጌል ለመድረስ ከማሳየት የወደቅን እንሆናለን።”²⁰⁹

ጌራልድ ኦ ኮሊንስ ከዚህ ሐሳብ ጋር በመስማማት “ከረዥም የግድየለሽነት ዓመታት በኋላ የሥላሴ ዶክትሪን ብዙ የሥነ መለኰት ምሁራን ትኩረት እንዲሰጡት እየሳበ በዚህ ምዕተ ዓመት መደምደሚያ ታይቷል።” ይላል።²¹⁰ ሸሊ ማቲ ካርካይነን (የፉለር ትዮሎጂካል ሰሚናሪ የትዮሎጂ ፕሮፌሰር የሆነው) ይኸንን ሐሳብ በማስፋት እንዲህ ብሎ ጽፏል፦²¹¹

²⁰⁸ In Immanuel Kant, "The Conflict of the Faculties," In *Religion and Rational Theology*, trans. A. W. Wood and George di Giovanni, in the Cambridge Edition of the Works of Immanuel Kant, (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), 264.

²⁰⁹ Leonardo Boff, *Trinity and Society*, trans. by Paul Burns, (Mar Knoll, N.Y.: Orbis Books, 1988), 157.

²¹⁰ Gerald O'Collins, "The Holy Spirit: The State of the Question," in the *Trinity* by Stephen T. Davis, Daniel Kendall, and Gerald O'Collins, (Oxford: Oxford University Press, 1999), 1.

²¹¹ Karkkainen, *The Trinity: Global Perspectives*, (Louisville, K.Y.: Westminster John Knox Press, 2007), xvi-xvii.

የሥላሴ ዶክትሪን ከክርስትና ሕይወት ጋር የተያያዘ ዋና ማዕከላዊ ጉዳይ ስለሆነ፤ ብዙ ጥናቶች ከሥላሴ ጋር አያይዘው የተለያዩ ጥናቶች ማድረጋቸው የሚያስደንቅ አይደለም። ከይታየው እኩልነትን ከማስረገጥ አንጻር፤²¹² ከቤተ ክርስቲያን አሠራር አንጻር፤²¹³ ከሚሸን አንጻር፤²¹⁴ ከፓስተራል ቲዮሎጂና አገልግሎት አንጻር፤²¹⁵ ከፖሊቲካል ቲዮሎጂ አንጻር፤²¹⁶ እና ከኢኮኖሚክስ አንጻር፤²¹⁷ የሥላሴን ዶክትሪን በመጻሕፍቶቻቸው አስፍረውት እናያለን።

የዚህ መጽሐፍ ክፍል ዓላማ የሥላሴን ዶክትሪን ይዘት ከገለፅኩ በኋላ፤ ምን ያህል ለክርስትና ሥነ መለኮትና በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ላለን አመራር ያለው አንድ ምታና አስፈላጊነት ለመግለፅ ነው። የመጽሐፉም ሆነ የዚህ ምዕራፍ የመጨረሻ ግብ ሥላሴን የአመራራችን ሞዴልና የሥነ መለኮት እሳቤ አድርገን ለመውሰድ እንደምንችል ለማሳየት ነው።

የሥላሴ ዶክትሪን በተለያዩ መልኩ በጣም ቀላል ያልሆኑ ውስብስብና አይ አዎን (Paradoxical) የሆኑ ጉዳዮችን እንድናስብ የሚያረገን ነው። በአንድ በኩል የሥላሴ ዶክትሪን በአብያተ ክርስቲያናት ዘንድ በእምነታቸው ውስጥ ዋና ማዕከል ሆኖ የቆየ ነው። ስለዚህ የሥላሴ ዶክትሪን የአንድ ቤተ እምነት ወይም የአንድ ግንጥል እምነት አይደለም። በሌላ በኩል ደግሞ በዘመናት መካከል ክርክሮችንና ውይይቶችን ያስነሣ አነጋጋሪ ዶክትሪን ሆኖ ቆይቷል። አንዳንዶች በብዙ ትጋትና መሰጠት በሥላሴ ዶክትሪን ያምናሉ፤ ሌሎች ደግሞ በሥላሴ ዶክትሪን ያላቸውን የእምነታቸው ጥርጣሬ የሚገልፁም አሉ። ምንም እንኳን በቤተ ክርስቲያን ውስጥ በስፋትና በጥልቀት የተጠና ዶክትሪን ቢሆንም፤ ከሌሎች ሐሳቦች በላይ ባለመረዳት የተተረጎመና የሚያከራክር ዶክትሪን ሆኗል። ለዚህ ጥራት ለሌለው አመለካከት ምክኒያት አንዱ በእግዚአብሔር ቃል ውስጥ በተሰበሰበ መልክና በተከፈተ ልብ ተቀምጦን አለማየታችን ነው።

²¹² Alvin F. Kimel, Jr. ed. *This Is My Name Forever: The Trinity and Gender Language for God*, (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2011).
²¹³ Miroslav Volf, *After Our Likeness*, (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1998).
²¹⁴ Leslie Newbigin, *The Open Secret*, rev. ed., (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1995).
²¹⁵ Paul Fiddes, *Participating In God: A Pastoral Doctrine of the Trinity*, (Louisville, KY.: Westminster John Knox Press, 2000).
²¹⁶ Miroslav Volf, *Exclusion and Embrace: A Theological Exploration of Identity, Otherness, and Reconciliation*, (Nashville, TN: Abingdon Press, 1996).
²¹⁷ M. Douglas Meeks, *God the Economist: The Doctrine of God and Political Economy*, (*Searching for a New Framework*), (Minneapolis, MN: Augsburg Press, 1989).

በአክሲዮኖች የኢክሰቲ ውስጥ አንድ በትልቁ የተሳለ ስዕል በባሕር ዳርቻ ያሉ አንድ ትንሽ ልጅና አንድን ሰው ያሳያል። ይኸ ስዕል ቅዱስ አጎስቲን በጣም ዝነኛ የሆነውን በሥላሴ ላይ መጽሐፍ ሲፅፍ ስለ እርሱ የተነገረ ታሪክን ይገልጻል። ትንሹ ልጅ በመቅጃ እየጨለፈ የባህሩን ውሃ ወደ ቆፈረው ጉድጓድ ውስጥ ሲያስገባ አጎስቲን ያየዋል። ለተወሰነ ጊዜ የሚያደርገውን ካየ በኋላ ጣጋ ብሎ ምን እያደረገ እንዳለ ይጠይቀዋል። ልጁም መልሶ፡- “የሜዲትራኒያንን ባህር ወደዚህ ጉድጓድ እየቀዳሁ ነው።” ይለዋል። አጎስቲንም መልሶ “ይህንን ባህር ቀድተህ ወደዚህ ጉድጓድ ልትቀዳው አትችልም፤ ጊዜህን በከንቱ አታጥፋ” አለው። ልጁም መልሶ “በሥላሴ ላይ መጽሐፍ መጻፍህም ያንተም እንዲሁ ነው” አለው።²¹⁸ ሮጀር ኢ. አልሰን እና ኪሪስ ቶፈር ኢ. ሆል ይህንን አይ-አዎን እንዲህ አጠቃለውታል፡- “የቤተ ክርስቲያን አባት የነበረው አጎስቲን እንደገለፀው ማንም ሥላሴን ቢክድ እምነቱን ለማጣት አደጋ ላይ ይወድቃል፤ ነገር ግን ማንም የሥላሴን ምስጢር ለመረዳት ቢሞክር አዕምሮውን ለማጣት አደጋ ላይ ይሆናል።”²¹⁹

ለብዙ የሥነ መለኮት ምሁራን፣ የሥላሴ ምስጢር ከአዕምሮ በላይ የሆነና ከመረዳትም ሁሉ የሚያልፍ አስደናቂ ምስጢር ሆኖ የኖረ ጉዳይ ነው። የሥላሴን ምስጢር ያህል በዚህ ውሱን በሆነ አዕምሮአችን ጨልፈን ወዳዘጋጀነው የመረዳት ቀዳዳ ውስጥ እንዴት እናስገባለን? ከማስተዋል በላይ፣ በቃላት ለመግለፅ እጅግ ስለጠለቀ ውና፣ በሐሳብ ለማስቀመጥ የላቀውን እግዚአብሔርን እንዴት አድርገን ለማሰብ፣ ለመናገርና ለመጻፍ እንችላለን? በዚህ መጽሐፌ በአሁኑ ዘመን የሥላሴን ሥነ መለኮት ጉዳይ እየታደሰና ልዩ ትኩረት እየተሰጠው፣ በመምጣቱ ምክኒያት ከመጽሐፍ ቅዱስ በተጨማሪ በጣም ብዙ የጽሁፍ ምንጮች እየተከፈቱ በመምጣታቸው ምክኒያት በቤተ ክርስቲያን ያለንን የአመራር ልምምድ የሚገልጹ የሐሳብ ባለጠግነት ያላቸው ብርሃናት መኖራቸውን ለመግለፅ እወዳለሁ። በዚህ ጽሁፌ የሥላሴን ዶክትሪን በተመለከተ በጣም የተወሳሰቡና አሳስፈላጊ ቋንቋዎችን ከመጠቀምና፣ በየዘመናቱም ሥላሴን በተመለከተ የተነሡትን የሐሰት ትምህርቶችን ከመተንተን ራሴን እቆጥባለሁ። ምክኒያቱም ዋናው የጽሁፌ ዓላማ የሥላሴን ሥነ መለኮት ከዳሰስን በኋላ፣ ሥላ

²¹⁸ See for example, Carl E. Braaten, "The Triune God: The Source and Model of Christian Unity and Mission," in *Missiology: An International Review* 18, no. 4 (October, 1990), 1-14.

²¹⁹ Roger E. Olson and Christopher A. Hall, *The Trinity*, (Grand Rapids, MI: Eerdmans Publishing Company, 2002), 1.

ሴን እንደ ሞዴል በመውሰድ በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ባለን አመራር የሚሆን የሥነ መለኰት አሳቤ በተግባር ልንገልፃቸውና ልንለማመዳቸው የምንችላቸውን ሐሳቦች ለመተለምና ለእግዚአብሔር አብ፡ ለእግዚአብሔር ውልድ፡ ለእግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ ክብር የሚውል አመራር እንዲኖረን ለማድረግ ነው፡፡

ሐ. ሥላሴን እንደ ዋና የሥነ መለኰት መሠረት፡-

በመጀመሪያ አንዳንድ የሥነ መለኰት ምሁራን ምንም እንኳን የሥላሴን ዶክትሪን ለመካድ ባይፈልጉም፡ ለቤተ ክርስቲያን ያለው ጠቀሜታ አሳንሰው የሚያዩ እንዳሉ መጥቀሱ አስፈላጊ ነው ብዬ አስባለሁ፡፡ እነዚህ ሰዎች የሥላሴን ዶክትሪን “የሚያሟግት ዶክትሪን” እንደሆነ ከማሰብም አልፈው በግልፅም ይናገራሉ፡፡ ለምሳሌ ዌልች አዲስ ኪዳን ውስጥ ያሉት የተለያዩ ጥቅሶች የሐዋርያነት ባሕርያቸው “የሚያጠራጥር” እንደሆነ በመጥቀስ ጽፏል፡፡²²⁰ ከእርሱም ሌላ ሄልሙት ቲሊኬ የሥላሴ ዶክትሪን “የሚያሟግት ዶክትሪን ነው” ብሎ የጻፈው እርሱ ስለሆነ ሊጠቀስ ይገባዋል፡፡²²¹ ብሩኅር የሚባለው ጸሐፊም ይህንን በሥላሴ ዶክትሪን ባይ አሉታዊ ጥላ የሚያመጣ ሐሳብ በማጠናከር “አዲስ ኪዳን ሥላሴን በተመለከተ በግልፅ ያስቀመጠው መጽሐፍ ቅዱሳዊ ሐሳብ የለም፡፡” የሚል የራሱን አስተያየት አቅርቧል፡፡²²² የዚህ ጸሐፊ “ችግር” መነሻው “እግዚአብሔርን አባት” አድረገው ከመውሰድ ጋር የተያያዘሆኖ፡ ይህም ከወልድና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር ካለው የመገለጥ እውነታ ማገናዘብ ስላቃታቸው ነው፡፡²²³ የነዚህን ጸሐፊዎች ሐሳብ ውድቅ በማድረግ ካርካይነን የጻፈው ሐሳብ ልብ የሚሞላ ነው፡፡ እንዲህ ይላል፡- “የእነዚህ ሐሳቦች እድገት ምን ምን ማለት አይደለም፡፡ ይልቁንም ሥላሴን በክርስትና እምነትና እምልኮ ማዕከላዊውን ቦታ እንዲይዝ ለማድረግ ረዱ እንጂ!!! እያደገና እየጎለበተ የመጣው ሐሳብ እንዲያውም ሥላሴን የክርስትና እምነት እምብርትና የእምነታችንም መግለጫ ነው፡፡”²²⁴

²²⁰ See Claude Welch, *The Trinity in Contemporary Theology*, (London: SCM, 1953), 3-4; Welch, *The Forgotten Trinity*, vol. 1 (London: SCM, 1953), 4; Friedrich Schleiermacher, *The Christian Faith*, trans. H. R. Machintosh and J. S. Stewart, (Edinburg: T & T Clark, 1928), 738-751.
²²¹ Helmut Thielicke, "The Doctrine of God and Christ," in *The Evangelical Faith*, vol. 2, trans. Geoffrey W. Bromiley, (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1977), 137-157.
²²² Emil Brunner, *Dogmatics*, vol. 1 *The Christian Doctrine of God*, trans. Olive Wyon, (London: Lutherworth Publishing House, 1949) 205-240.
²²³ Ibid., 207.
²²⁴ Karkkainen, *The Trinity*, 384.

የሥላሴ ዶክትሪን ብቃት የሌላቸው “ሞናርኪያኒዝም” (“Monarchianism”)፤ እና “ሳቦርዲኔሽኒዝም” (“Subordinationism”) የሚባሉትን አስተሳሰቦች ለመቋቋምና ነባራዊ የሆነ አቋም ለመስጠት ስለተፈለገ ነው።²²⁵ ይህ ዓይነት አቋም የመግለፅ እርምጃና አቅርቦት ምንም ዓይነት ስህተት አልነበረም። ምክኒያቱም ብቃት የሌላቸው ትምህርቶች በሰፊው ቁጥር ወንጌልን በጠቅላላ መልኩ አደጋ ላይ የሚጥል ስለነበረ ነው። ዳሩ ግን አሁንም ያለው ጥያቄ “በመጨረሻ ተቀርቦ የወጣው ዶክትሪን እውነትን ለመጋረድና እውነትን ለመግለፅ ከተነሣበት ዓላማ አንፃር ምን ያህል ሙሉ በሙሉ ሄጄ ል? የሚለው ነው። ብሩኅር ለዚህ ነው “በጣም ውሱን ነበር” ያለው።²²⁶ ተግባራዊ በሆነ መልኩ ስናየው ሥላሴ የእምነት ምስጢር መሆኑ ቀርቶ የሥነ አመክንዮ ምስጢር መሆን ጀመረ።²²⁷ የብሩኅር አካሄድ ሥላሴን ከመካዱም በላይ፡ “ሦስት ስብዕና” የሚለውን አመለካከትም መቃወሙም ጭምር ነው።²²⁸

በአንፃሩ እንደገና እያንዳንዱ ለየታደሰ በቅርብ ዘመናት በሥነ መለኮት ዓለም የመጣውን የሥላሴ ሥነ መለኮት እንቅስቃሴ መግለፁ በጣም አስፈላጊ ነው ብዬ አምናለሁ።²²⁹ የብራቲሽ ካውንስል አፍ ቸርችስ በተጨማሪ “በሥላሴ ዶክትሪን ውስጥ የሰው ሁሉ አንድነት ሊያያዝ የሚችለውን የእምነታችን መሠረት የእግዚአብሔርን ማንነት እንፈልጋለን።”²³⁰ ይህ ፍላጎት ወይም ናፍቆት በጀርመን የነበረው የሥነ መለኮት ባህል እየሞተ በመምጣቱ ለማደስ ተነሥቶ በነበረው የዳርል ባርዝ ሥነ መለኮት መነሣጥቱ የሚያስገረም አይደለም። ስለዚህም ስኬይርማቸር የሥላሴን ዶክትሪን ጥግ አስይዞት የነበረውን፤²³¹ እና ብሩኅር በሥላሴ ላይ የሚያሳፍር ነገር የተናገረበትን፤ በመቃወም ባርዝ የተቃራኒው (CHURCH DOGMATICS)

²²⁵ Ibid., 221.

²²⁶ Ibid., 220.

²²⁷ Ibid., 223-224.

²²⁸ According to Bruce A. Demarest and Gordon R. Lewis, Brunner's Position is "consistent with his interest in function rather than ontology..." See their *Integrative Theology*, vol. 1 *Knowing Ultimate Reality: The Living God*, (Grand Rapids, MI: Zondervan, 1987), 224, 227, 253.

²²⁹ See British Council of Churches, *The Forgotten Trinity*, vol. 1, The Report of the BBC Study Commission on *Trinitarian Doctrine Today*, (London: British Council of Churches, CCBI, 1989), 5; John Thompson, "Modern Trinitarian Perspectives," *Scottish Journal of Theology* 44 (1991): 349-350.

²³⁰ Ibid., 40.

²³¹ Friedrich Scheiermacher, *The Christian Faith*, trans. by H. R. Mackintosh and J. S. Stewart, (Edinburg: T & T Clark, 1928).

የሚለው አሥራ አራት ፑልዩም መጻሕፍትን በመጻፍ የሥላሴን ክብር ማዕላዊ ቦታ ውን እንዲይዝ አድርጎታል።²³² የሥላሴ ዶክትሪን ሉዓላዊነት ያለው ሥነ መለኰት ከመሆኑም ሌላ፤ የክርስትና እምነት የቆመበት ዋና መሠረትም ነው!!!

ካርል ባርዝ የሥላሴ ዶክትሪን የእግዚአብሔርን “አንድነት” እና “ሦስትነት” በመገለጥ ውስጥ ያለውን በመግለፅ ያብራራዋል። የሥላሴን ዶክትሪን በምናይበት ጊዜ የእግዚአብሔርን “አንድ እግዚአብሔር መሆን” ማራቃችን አይደለም ብሎ ያምናል። በአንፃሩ ደግሞ የእግዚአብሔርን “አንድ እግዚአብሔር መሆን” ለመጠበቅ ስንል በአንፃንድ የሐሰት ትምህርቶች ዘንድ ልማድ እንደሆነው “በክርስቶስ ብቻ” ማዕከል ያደረገ አስተሳሰብም ማስተናገዳችን አይደለም ብሎ ያምናል።²³³ ይልቁንም የእግዚአብሔርን አንድነት የሚያካትተው “በሦስትነት” ውስጥ መሆኑን ነው። በዚህም መሠረት የክርስትና እምነት” አንድ አምላክነት” (MONOTHEISM) ላይ የተመሠረተ ነው።²³⁴ የእግዚአብሔር “አንድ አምላክ መሆን” “በሦስትነቱ” ላይ የተመሠረተ “አንድነት” ነው።²³⁵ በባርዝ እምነት የሥላሴ ዶክትሪን በቤተ ክርስቲያን መቀረጽ የእግዚአብሔር ቃል መገለጥ በሁለት መንገድ የበለጠ ያብራራዋል ብሎ ያምናል። በአንድ በኩል “ሳቦርዲኔሽኒዝም” የተባለውን አስተሳሰብ በማረም “በሦስትነቱ ውስጥ የእግዚአብሔር አንድ ስብዕና ከሌላው የበለጠ፤ ወይንም ያነሰ አያደርገውም።²³⁶ በሌላ በኩል ደግሞ የተሳሳተውን “ሞዳሊዝም” የተባለው አመለካከት በመቋቋም “ሦስት ስብዕና ያለው እግዚአብሔር መሆኑ ለአንድ አምላክነቱ እንግዳ አይደሉም።²³⁷ ባርዝ በመቀጠልም “ሞዳሊዝም ከሦስቱም የተለየ እውነተኛ አምላክ የሆነ አራተኛ አለ” ብሎም ያምናል ይላል። ነገር ግን እግዚአብሔር አብ፤ ወልድ፤ መንፈስ ቅዱስ አንድ አምላክ ሆኖ ተገልፅዋል። ስለዚህም ባርዝ ከዚህ የተለየ በእግዚአብሔር መገለጥ ውስጥ የሌለና በእግዚአብሔር ቃል መገለጥ ውስጥ ያልተገለጠ ሌላ “ስውር” አምላክ መፈለግ የእግዚአብሔርን መገለጥ ከማቃለልም በላይ፤ እርሱን መካድ ይሆናል ብሎ ያምናል።²³⁸ ፓል ፊድስ የሚባለውም ጸሐፊ ባርዝን በመደገፍ የሚከተለውን ሐሳብ በፅሁፉ አስፍሯል፡- “ምንም እንኳን ካርል ባርዝ የእግዚአ

²³² Karl Barth, *Church Dogmatics*, vols. 1-4, (Edinburg: T & T Clark, 1958).

²³³ Ibid., I: 404.

²³⁴ Ibid., 403-404.

²³⁵ Ibid., 402.

²³⁶ Ibid., I: 437.

²³⁷ Ibid., 438-439.

²³⁸ Ibid., 439.

ብሔርን “አንድነት” ለመጠበቅሲል “ሦስት ስብዕና” “ከነጠላነት” ጋር ልናምታታው አይገባም የሚለው ሐሳቡ እውነተኛ ነው። ‘የተገለጠው አንድነት’ ‘ልዩ ልዩ መሆናቸውንም’ ይጨምራል።”²³⁹

የባርዝ የሥላሴ እምነትና አመለካከት አንዳንድ ተግዳሮቶች እንዳሉት መግለጽ እወዳለሁ። አንደኛ፥ ባርዝ “የሞዳሊዝምን” (“Modalism”) እና “የሳቦርዲኔሽኒዝም” አስተሳሰቦችን ከተቃወመ በኋላና፤ ራሱ ስለ እግዚአብሔር “አንድነት” ካየ በኋላ ስለ “ሦስትነቱ” መናገር መፈለጉ ስለ ሥላሴ ያለውን ሙሉ መረዳት ጥያቄ ውስጥ ያስገባዋል። የባርዝን አመለካከት የሚቃወሙ ብዙዎች ሲሆኑ፥ ከእነዚህም መሃል ሞልት ማንና ላኩግና ይገኙበታል። ሁለተኛ ቤተ ክርስቲያን ሥላሴን በሚመለከት መጽሐፍ ቅዱሳዊ የሆነ አተረጓጎም የሚጠበቅባትን ማድረግ የሚያስመስግናት ነው። ሆኖም የባርዝን የሥላሴ ዶክትሪን ካየን በኋላ መጠየቅ ያለብን ጥያቄዎች አሉ፥ የሥላሴ ዶክትሪን የቆመበት መግለጥ የትኛው ነው? በእግዚአብሔርነቱ ውስጥ ልዩ ልዩ ስብዕና ያለው መሆኑን ለመናገር የሚያስችል መሠረቱ ምንድር ነው? ልዩ ልዩ የመሆኑ መግለጥ ከሌለና ከ“ሦስትነቱ” ጋር አብሮ ካልሂደ “ልዩ ልዩ” በአምላክነቱ ውስጥ መኖሩን መናገር ይኖርብናል ወይ? ካርካይንን የባርዝን የሥላሴ ሥነ መለኮት የገመገመው ግምጋሜ ጋር እስማማለሁ፥ “ባርዝ ራሱ ባቀረበው የሐሳብ አቀራረብ ስለ ‘ስብዕና’ (“Personhood”) ለመናገር መቆጠቡ ልክ ቢሆንም፤ ሥነ መለኮት ስለ “ስብዕና” የሚያጠግብና የሚያረካ መረዳት እንዲኖረን እንዳያደርግ የሚከለክል ወይም የሚያግድ በቂ ምክኒያት የለም።”²⁴⁰

ካርል ባርዝ በሌሎችም የሥነ መለኮት አስተሳሰቦች እንዳደረገው በሥላሴ ጉዳይም ብዙ ምሁራን አጥልቀው እንዲያስቡ እንዳደረጋቸው መግለፁ በጣም አስፈላጊ ነው። ከዚያ ወዲህ በአብያተ ክርስቲያናት ዙርያ በዚህ ርዕስ በቂ ይዘት ያላቸው መጻሕፍቶች መጻፍ ተጀምረዋል፡- በካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን፥ በኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያንና፥ በፐርቴስታንት ቤተ ክርስቲያን በጣም ብዙ መጻሕፍቶች ተጽፈዋል። እነዚህ መጻህፍቶች ሥላሴን ማዕከል ያደረጉ ሆነው፥ የባርዝ ሐሳብ ላይ ተነሥተው እንደጸፉ ግልፅ ነው። ይህ ማለት ግን ሁሉም አንድ ዓይነት እይታ ነበራቸው ማለት አይደለም። ስለዚህም አንዳንዶቹ የሥላሴ ዶክትሪን ሁሉንም የክርስትና እምነት አቅፎ የሚይዝ የማዕዘን ድንጋይ አድርገው የሚያዩ ነበሩ። ቻርለስ ሎውሪ እንዲህ

²³⁹ Fiddes, *Participating In God*, 5.
²⁴⁰ Karkkainen, *The Trinity*, 75.

ይላል፡ “የሥላሴ ዶክትሪን አንዱን ሐሳብ አጠቃሎ የሚይዝ የክርስቲያን ዶክትሪን ነው። የእግዚአብሔርን ማንነት ሥራ የሚያሳየን፤ የክርስቲናን እምነት አፅንቶ የያዘ ነው።”²⁴¹

ከባርዝ ጀምሮ ብዙ ምሁራን ይኸንን ተግዳሮት በቁም ነገር በመውሰድ የሥላሴን ዶክትሪን እጅግ ወደ ጠለቀና ወደ ላቀ ደረጃ ወስደውታል። ከእነዚህም መካከል ካርል ራህነር፡ ጀርገን ሞልትማን፤ እና ዮልፍሐርት ፓነንበርግ ዋናዎቹ ናቸው።²⁴² የራህነር ሥራ በተለይም በያዝነው ዋና ሐሳብ ላይ ብዙ አስተዋፅዖ አድርጓል። የራህነር “ኢማኒንት ትሪኒቲ” (“IMMANENT TRINITY”) ፡ ማለትም እግዚአብሔር በሥላሴነቱ በዘላለም ውስጥ የነበረ፤ ያለና፤ የሚኖር ከፍጥረቱ በላይ የሆነ፤ እና “ኢኮኖሚክ ትሪኒቲ” (“ECONOMIC TRINITY”) ፡ ማለትም እግዚአብሔር በሥላሴነቱ በዓለም ወይም በፍጥረቱ ውስጥ የሚሠራ።²⁴³ የሚለው ሐሳቡ ትልቅ ቦታ እንዲሰጠው አድርጎታል። የፓነንበርግ ሥራም የሥላሴን ዶክትሪን በጠራ ሁኔታ በመጻፉ ልዩ ቦታ ያሰጠዋል።²⁴⁴ ፓነንበርግ ከአጎስቲን ጀምሮ እስከ ባርዝ ድረስ የተጻፉትን የሥነ መለኰት ሐሳቦች በመቃወም የሥላሴ ዶክትሪን ጥግ ሊቀመጥ የሚገባ ሳይሆን፤ ማዕከላዊውን ቦታ ሊይዝ፡ “የሥላሴ አካላት የውስጥ ግንኙነታቸውን ያሳያል” የሚለውን ሐሳብ በማፍረስ እንዲህ ዓይነቱ አስተሳሰብ ሌላ “አራተኛ” አምላክ እንዳለ ያስመሰሳል ብሎ ያምናል። እግዚአብሔር “ከሦስቱ የሥላሴ አካላት በላይ ነው” ብሎ ከመናገር ይልቅ፡ እግዚአብሔር “በሦስትነት” የተገለጠ አንድ አምላክ ነው ግለት ይኖርብናል ብሎ ያምናል።²⁴⁵

የሥላሴ ዶክትሪን በክርስቲና እምነት ሉዓላዊነት ያለው እንደሆነ በሚያምኑት መካከል ሁለት ዓይነት አስተሳሰቦች እንዳሉ መግለፅ እወዳለሁ። የመጀመሪያው አመለካከት በባርዝ የሚወከል የማስተንተን ባህርይ ያለው ነው። መገለጥን በሥነ አመክንዮ ማስተንተን ይቻላል ከሚል አስተሳሰብ የመነጨ ነው። ብሉሽ የሚባለው ጸሐፊ

²⁴¹ Charles W. Lowry, *The Trinity and Christian Devotion*, (London: Eyre and Spottiswoode, 1946), 55.

²⁴² See Thompson, "Modern Trinitarian Perspectives," 349-365.

²⁴³ Karl Rahner, *Theological Investigations IV: More Recent Writings*, trans. by Kevin Smith, (New York: Crossroad Publishing, 1982) 94-102.

²⁴⁴ See Stanley J. Grenz, *Reason For Hope: The Systematic Theology of Wolfhart Pannenberg*, (New York: Oxford University Press, 1990), 46-54, 71-75.

²⁴⁵ Wolfhart Pannenberg, "The Christian Vision of God: The Discussion on the Trinitarian Doctrine," *Trinity Seminary Review* 13, no. 2 (Fall 1991): 53-60.

እንዳስቀመጠው “ሥላሴ የመገለጥ እውነት አንድምታ፥ ቅርፅና ይዘት ነው።”²⁴⁶
 በዚህ አስተሳሰብ መሠረት የእግዚአብሔርን ማንነት ለመረዳት በመጀመሪያ “የእግዚአብሔር አንድነት” ይጀምርና፥ ከዚያ በኋላ “የእግዚአብሔር ሦስትነት” መረዳት የምንችለው ብሎ ያምናል። ሁለተኛው አመለካከት ደግሞ በመገለጥ ውስጥ እንዳለው “ከእግዚአብሔር ሦስትነት” ይጀምርና ወደ “እግዚአብሔር አንድነት” መረዳት ይመጣል።²⁴⁷

የአመራር ሥነ መለኮት የሚጀምረው የእግዚአብሔርን “አንድነት”፥ እና “ሦስትነት”፥ በሦስትነቱም አንድ አምላክነት የተመሠረተ ነው ብዬ አምናለሁ። ስለዚህም እግዚአብሔር ራሱን በገለጠበት መገለጥ ውስጥ ስለ ራሱና ስለ ሰው ልጆችም የተናገረው ምንድር ነው? ብለን ልንጠይቅ ይገባናል። የእግዚአብሔር ቃል እግዚአብሔር ለእኛ ራሱን የገለጠበት እውነት ስለሆነ እያደገ የመጣ መገለጥ እና ብቃት ያለው መገለጥ፥ ግድፈትና ስህተት የሌለው (INNERANT) መሆኑን በሙሉ ልብ ልንቀበለው የሚገባ እውነት ነው!!! ረይ አንደርሰን እንዲህ ብሎ ጽፏል፥ “መንፈስ ቅዱስ እግዚአብሔር አብ የልጁ የጌታ ኢየሱስ ክርስቶስ አባት እንደሆነ የእግዚአብሔርን ውስጣዊ ሕይወት፤ ጌታ ኢየሱስም የእግዚአብሔር ልጅ እንደሆነ ገልጦልናል። ... በዚህ ምክኒያት ፕራክቲካል ቲዮሎጂ የተመሠረተው በሥላሴ አገልግሎት እግዚአብሔር አባትነቱን ለዓለም በገለጠበትና መንፈስ ቅዱስም ደቀ መዛሙርቱን በኃይል ባስታጠቀበት መሠረት ላይ ነው።”²⁴⁸ አንደርሰን የብራውኒንግ ሞዴል የሆነው “ልምምድን” ውስጠኛውን ማዕከላዊ ቦታ እንዲይዝ በማድረጉ ምክኒያት ከተቃወመ በኋላ፥ የውስጠኛው ማዕከል “ክሪስቶ ፕራክሲስ” (“CHRISTO PRAXIS”) መያዙና ሥላሴ ደግሞ ዋናውን መሠረት መያዙ በጣም ወሳኝ ነው ይላል። ምክኒያቱም “ክሪስቶ ፕራክሲስ በመንፈስ ቅዱስ ኃይል የክርስቶስ ሥራ ተጣይነት እንዳለው ያሳያል።” ይላል።²⁴⁹

ይህም ካልን በኋላ የሥላሴን “አንድነትና ሦስትነት” ዘላለማዊ ምሥጢር ሆኖ እንደሚቆይ ልንክደው የማይገባን ሐቅ ነው። ቶማስ ኤፍ ቶሪንስ ይህን በተመለከተ

²⁴⁶ Donald Bloesch, *God, Authority, and Salvation*, vol. 1 in *Essentials of Evangelical Theology*, (New York: Harper & Row, 1978), 33.
²⁴⁷ This seems to be one of the root causes of the differing Trinitarian theologies of West and East. Characteristically, the West takes its starting point from the "One of God", while the East takes from the "Threefold Nature."
²⁴⁸ Ray S. Anderson, *The Shape of Practical Theology: Empowering Ministry with Theological Praxis*, (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2001), 40.
²⁴⁹ Ibid., 29.

እንዲህ ይላል፡ “በመለኮታዊ አንድነትና ሦስትነት እምነታችንን በምንገልፅበት ጊዜ እግዚአብሔር 'ምን' እንደሚመስል ጥርት ያለ መረዳት አለን ማለት አይደለም፤ እግዚአብሔርን በአንድነቱ 'እንዴት' 'ሦስትም አንድም'፤ እና 'አንድም ሦስትም' እንደሚሆን አናውቅም። ነገር ግን አንድ አምላክ እንደሆነ እናምናለን፤ እግዚአብሔር አብ፤ ወልድ፤ መንፈስ ቅዱስ፤ ከሐዋርያት ጀምሮ ለቤተ ክርስቲያን የተላለፈውን እውቀት እንመሰክራለን። በዚህ አንድ እምነትም ተጠምቀናል።”²⁵⁰

ምንም እንኳን ከመረዳት ያለፈና እጅግ የጠለቀ ምሥጢር ቢሆንም፤ እግዚአብሔር ራሱን ለእኛ የገለጠው “አንድም ሦስትም” “ሦስትም አንድም” መሆኑን በመቀበል፤ የሥላሴን ዶክትሪን ዋና የሥነ መለኮት መሠረትና በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ላለን የሥልጣንና የኃይል ልምምድ የሥላሴን ሞዴል ለአመራር የሥነ መለኮት እሳቤ ያለው አንድምታ በፍርሃትና በመንቀጥቀጥ ልንወስደው ይገባል ብዬ አምናለሁ።

መ. ስብዕና፥ የሥላሴ ስያሜ፥ እና የረዳትነት ጥያቄ፡-

1. የሥላሴ ስብዕና (PERSONHOOD)፥

አስቀድሜ ሥላሴን በተመለከተ የሚያከራክሩ አነጋጋሪ ጉዳዮች መኖራቸውን ለመግለፅ እወዳለሁ። ባለፉት ዘመናት የሥላሴን ዶክትሪን አስመልክቶ በጣም ብዙ ጽሁፎች መውጣታቸው የታወቀ ቢሆንም፤ የተለያዩ አመለካከቶች እንደተከሰቱ ቀደም ብዬ ጠቅሼዋለሁ። በአንድ በኩል በጣም የተወሳሰበና በሥነ አመክንዮ ላይ የተመሠረተ በሃይማኖት ፈላስፎች የቀረበው ሐሳብ በአብዛኛው “የሶሽያል” የሥላሴ ዶክትሪን ላይ ያተኮረ አስተሳሰብ አለ። ይህን በማድረጋቸው ግን በእግዚአብሔር ራስነት (GOD HEAD) ውስጥ “ሦስትነቱን” ሲያዩ “ስብዕና” ለሚለው ምንም ዓይነት ግንዛቤ አልሰጡትም።

በዚህ ምክኒያት በምዕራብ ቤተ ክርስቲያንና በምሥራቅ ቤተ ክርስቲያን መካከል ልዩነት ያላቸው ጥናቶች ከአጎስቲን (430 ዓ.ም.) እና ካፓዶሲያን አባቶች በባሲል አፍ ካሲርያ (329-379 ዓ.ም.)፤ ወንድሙም ግሬጎሪ አፍ ኒሳ (335-399 ዓ.ም.)፤ እና ግሬጎሪ አፍ ናዛይያንዘስ (329-390) መካከል መከሰት ጀመሩ።

²⁵⁰ Thomas F. Torrance, *Trinitarian Perspectives: Toward Doctrinal Agreement*, (Edinberg: T & T Clark, 1994), 122.

ካልሺን ጋይልስ የሚባል ጸሐፊ በምዕራብና በምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት መካከል ልዩነት እንዲህ ሲል አጠቃሎታል፦

“በምሥራቅ በኩል ያለው አቀራረብ ከሦስቱም የመለኮት ስብዕና ይጀምርና አንድነትን ለመግልጽ ይሞክራል። በምዕራብ በኩል ያለው አቀራረብ ደግሞ ከአንድ እግዚአብሔር ይጀምርና የእግዚአብሔር 'ሦስት ስብዕና' መሆኑን ለመግለፅ ይሞክራል። እነዚህ አስተሳሰቦች 'በረዳትነት የሚያምኑ' ብሎ ከመጥራት ይልቅ፦ 'አላዋቂ ረዳትነት ፈላጊዎች' ብሎ መጥራት ይሻላል።”²⁵¹

ሲየው ክዮንግ ታም የሚባለው ሰውም የሚከተለውን ሐሳብ ጨምሯል፦

“ሥላሴነት ያለው የእግዚአብሔር ራስነት የስብዕናዎች ሕብረተ ሰብ አድርገው ሐሳባቸውን አሳድገዋል። በእነርሱ አስተሳሰብ 'አንድነቱ' እና 'ሦስትነቱ' በእግዚአብሔር ራስነት ውስጥ የተመለከቱት ሦስት የተለያዩ ሰዎች በመሃላቸው የሚያስማማ እንዳላቸው በሚመስል ተምሳሌት ነው። ሆኖም ግን በሥላሴ ውስጥ ያለው 'ሦስት ስብዕና' በእግዚአብሔር ራስነት ውስጥ ያለውን 'አንድነት' አላጠፋውም ብለው በጥብቅ ያምኑ ነበር።” ይላል።²⁵²

ብዙ ከመሄዳችን በፊት እነዚህ የምሥራቅና የምዕራብ አብያተ ክርስቲያናት አስተሳሰቦች እውነትነት ያላቸው መረዳቶች እንደሆኑ መግለፅ በጣም አስፈላጊ ነው። ሁለቱም ብርቱ የሆነ ጎን ያላቸውን ያህል፤ ደካማ ጎንም አላቸው። ነገር ግን በሁለቱ የአስተሳሰብ ትምህርት ቤቶች መካከል ያለው ልዩነት የጎሳ ስለሆነ በትኩረትና በጥልቀት ሊታይ ይገባል።

አንደኛ ልብ ብለን እንድናየው የሚያስፈልገው የቃላት አጠቃቀማቸው ነው። ለካፓዶሲያንስ (Cappadocians) ሥላሴን ለመግለፅ በአረገን የተጀመረው ቋንቋ²⁵³ እግዚአብሔር “አንድ አውሲያ” (“OUSIA” - “Essence, Substance”) በ“ሦስት ሃይዖስቲቲስ” “ስብዕና” (“HYPOSTATES” - “PERSONS”) ነው የሚል ነው። አረገን ምንም እንኳን “ከዕለታት አንድ ቀን የእግዚአብሔር ልጅ ያልነበረበት

²⁵¹ Kevin Giles, *The Trinity and Subordinationism*, 62.

²⁵² Siew Kiong Tham, “Releasing The Church from Its Cultural Captivity: A Discovery of the Doctrine of the Trinity,” (PhD diss., School of Theology, Fuller Theological Seminary, 2002), 87.

²⁵³ See G. L. Prestige, *God In Patristic Thought*, (London: SPCK, 1964) 179.

ጊዜ ነበር” የሚለውን ሐሳብ በድፍረትና በፅናት ቢቃወመውም፤ በመጨረሻ ጊዜ ሁሉ ት ተቃርኖ ያላቸው የሚጋጩ ሐሳቦችን ከመስጠት አላመለጠም። አልሰንና ሆል የሚባሉ ጸሐፊዎች የአሪገንን ሐሳብ እንዲህ ገልፀውታል፦

“በአንድ በኩል አሪገን 'አዳኞችን የሆነ (ጌታ ኢየሱስ) በእግዚአብሔር አባት ዘንድ ያለውን እውቀት ሁሉ ያውቃል። መታወቅ ያለበት አዳኞችን ሁሉን ይረዳል፤ ምክኒያቱም እውነት ስለሆነ።” ይላል። በሌላ በኩል ደግሞ አሪገን አስረግጦ 'እውቀት'ን በተመለከተ እግዚአብሔር አባት በልጁ ከሚታወቀው ይልቅ የበለጠ በሙላት፦ በግልፅና በስፋት ራሱን ያውቃል።” ይላል።²⁵⁴

በቅርብ ጊዜ ደግሞ ፓውል ኤስ ፊድስ²⁵⁵ በቀድሞ አባቶች ዘንድ የሥላሴ ስብዕና ከፓስቶራል አገልግሎት አንፃር በመመልከት ያሳስባቸው እንደነበረ ገልጿል። በፊድስ አስተሳሰብ የጥንት የቤተ ክርስቲያን አባቶች በሥላሴ ሥነ መለኮት ሦስት ነገሮችን አስተዋጽዖ አድርገዋል ብሎ ያምናል። አንደኛ “የእግዚአብሔር አንድነት በልዩነት” ውስጥ የሰጡት ሐሳብ እግዚአብሔርን በሥላሴነት፦ ማለትም “አንድ ኤስንስ” ፥ እና “ሦስት ስብዕና”፤ “እውሲያ” እና “ሃይፖስታሲስ” የሚሉት ሐሳቦች በማብራራታቸው ነው።²⁵⁶ ፊድስ ሁለት ጥግ የሆኑ አስተሳሰቦችን አንስቷል። በአንድ በኩል የአርዮስ የሐሰት ትምህርት “አንድ መለኮታዊ የሆነ ሃይፖስታሲስ” ፥ አንድ መጀመሪያና መጨረሻ የሌለው እውነታ መኖር አለበት።” ብሎ የሚያምን ትምህርት ነበር።²⁵⁷ በሌላ በኩል ደግሞ “ሃይፖስታሲስ” ‘ሌላውን’ (“THE OTHERNESS”) የሚያካትትና ልዩ ልዩ ስብዕና ያለውን እግዚአብሔር አብ፥ ወልድ፥ መንፈስ ቅዱስን የሚገልፅ፤ ‘እውሲያ’ ደግሞ አንድ መለኮታዊ ባህርይ የሚገልፅ መሆን ይኖርበታል።” ብለው የሚያምኑ የግሪክ ምሁራን የአርዮስን ትምህርት የሚቃወሙ ነበሩ።²⁵⁸ ሁለተኛው የጥንት አባቶች ያደረጉት አስተዋፅዖ በተለይም አትናሽየስ በሚባለው “የእግዚአብሔርን ሦስትነት እርስ በርሳቸው ያላቸውን ነባራዊ ግንኙነትና ልዩነት”

²⁵⁴ Olson and Hall, *The Trinity*, 25.

²⁵⁵ Fiddes, *Participating In God*.

²⁵⁶ See Olson and Hall, *The Trinity*, 3, 22, 37, 107, 149; and Ted Peters, *God As Trinity: Relationality and Temporality in Divine Life*, (Louisville, K.Y.: Westminster / John Knox Press, 1993), 9, 17, 31, 34, 60, 71-72.

²⁵⁷ Peters, *God as Trinity*, 9, 21, 34-36, 70-72.

²⁵⁸ Olson and Hall, *The Trinity*, 14.

የሰጠው ማብራሪያ የሥላሴን ዶክትሪን በትክክል ለመረዳት አስችሏል።²⁵⁹ አትናሽዋ ስ ይኸን እንዲጽፍ ያነሳሳው በእግዚአብሔር አብ፥ ወልድና፥ መንፈስ ቅዱስ መሃል ያለው ግንኙነት ነው። ሦስተኛው የጥንት አባቶች አስተዋዕዮ የሥላሴ ዶክትሪን ላይ ልዩ ትኩረት እንዲሰጠው ማድረጋቸውና “በእግዚአብሔርና በሰው መካከል ያለውን ነፃነት” በጥልቀት መግለጻቸው ነው።²⁶⁰

አጎስቲን የተርቱሊያንን የጠለቀ ሐሳብ በመውሰድና ጃንጃውንም በመጠቀም የምዕራቡ ቤተ ክርስቲያን መለኪያ የሆነውን ሐሳብ ቀርጿል።²⁶¹ አጎስቲን ይኸንን ሐሳብ በማሳደግ “እግዚአብሔር አንድ ይዘት” (“SUBSTANCE”) “በሦስት ስብዕና” (“THREE PERSONS”) የተገለጠ አምላክ ነው።” ይላል።²⁶² የአጎስቲን አስተዋጽዖ ከዚያ በኋላ በምዕራቡ ቤተክርስቲያን የሥላሴን ዶክትሪን እምነት ተጽዕኖ ማምጣት ጀመረ። የአጎስቲን የሥላሴ ዶክትሪን ግን በግሪክና በላቲን የነበሩ አባቶች በቀረጹት የሐሳብ ዕድገት፥ ማለትም “ይዘት” የሚለው ቃል “ሦስትነት” ከሚለው እንጂ፥ “አንድነት” ከሚለው ሐሳብ ጋር አይሄድም ብለው በሰጡት ማብራሪያ ምክኒያት ጥርጣሬ ውስጥ እንዲገባ አድርጎ ነበር።²⁶³ ለካፖራሲያን አባቶች “እግዚአብሔር አንድ ኢሰንስ” ያለው፥ ግን “ግላዊ ያልሆነ” ሆኖ፥ እግዚአብሔር አብ፥ ወልድ፥ መንፈስ ቅዱስ ሆኖ የተገለጠ ነው።²⁶⁴ ስለዚህ በኒክላያ ጉባዔ (325 ዓ.ም.) እግዚአብሔር ወልድ ከእግዚአብሔር አብ ጋር “አንድ አውሲያ” (“OUSIA”) (“HOMOOUSIA”) የሚለው ሐሳብ የቤተ ክርስቲያን አባቶች የተረዱት ወልድ ከአብ/ አባት ጋር እኩል መለኮታዊ ባሕርይ እንዳለውና እንደሚካፈል ነው።²⁶⁵

²⁵⁹ Ibid.

²⁶⁰ Ibid., 15.

²⁶¹ O'Collins, *The Triune God*, 104; See also Volf, *After Our Likeness*, 136; Benjamin B. Warfield, *Studies in Tertullian and Augustine*, (New York: Oxford University Press, 1930), 105-108.

²⁶² Augustine, *On Trinity*, 7.5-7, in *Nicene and Post-Nicene Fathers, Series 1* (reprint), (Grand Rapids, IL: Eerdmans, 2001), 3: 111-114.

²⁶³ Etymologically the Greek "Hypostasis" is the equivalent of the Latin "Substantia." Each has the meaning, "that which stands under" or "that which underlies" something. Both words stand for the underlying nature of a thing. See Pretige, *God In Patristic Thought*, 163.

²⁶⁴ J. N. D. Kelly, *Early Christian Doctrines*, 4th. ed., (London: Adam & Charles Black, 1968), 264; Ibid., *Early Christian Creeds*, 3rd. ed. (London: Longmans Publishing House, 1972), 243-244.

²⁶⁵ See R. P. C. Hanson, *The Search for the Christian Doctrine of God: The Arian Controversy 318-381*, (Edinburg: T & T Clark, 1988), 242-266; Bernard Lonergan, *The*

ይሁን እንጂ ለካፖዶሲያንስ “አውሲያ” የሚለው ሐሳብ እንዲህ ይረዱት ከነበረ ፡ በ“አውሲያ” እና “በሃይፖስታሲስ” መሃል ያለው ልዩነት ታዲያ ምንድር ነው? የሚለውን ጥያቄ ልንጠይቅ ይገባል። ምክኒያቱም ኦሪገን ይጠቀምበት የነበረው “መሆን” (“BEING”) ‘ግላዊ እውነታ’፤ ነጠላነት ያለው፤ ወይም አንድ ዩኒት በሚል መልኩ ነው።²⁶⁶ ስለዚህም እግዚአብሔር “አንድ አውሲያ” በ“ሦስት ሃይፖስታሲስ” አንድ አምላክ ሆኖ የተገለጠ አብ፡ ወልድ፡ መንፈስ ቅዱስ ነው ማለት የምንችለው!

በሌላ በኩል ደግሞ አጎስቲን የተጠቀመበት “አንድ ይዘት በሦስት ስብዕና የተገለጠ” የሚለው አባባል ስለ እግዚአብሔር ራስነት ለየት ያለ አመለካከት እንደነበረው ያመለክታል። የአጎስቲን አባባል “እግዚአብሔር በራሱ ውስጥ ሦስት ስብዕና (“THREE SUBJECTS”) ሆኖ፤ ከራሱና ከእኛ ጋር ግን አንድ አብጀክት (“ONE OBJECT”) ነው።” የሚል ነው።²⁶⁷ ለካፖዶሲያንስ ግን “በስብዕናዎቹ መካከል ሌላ የወጣ የለም። የእግዚአብሔር ማንነት በስብዕናዎቹ መሃል ያለው የእርስ በርስ ግንኙነት ነው።”²⁶⁸ እንዲሁም ካርካይነን የካፖዶሲያንስ ጉዳይ አንስቶ “... ምንም እንኳን የኦሪገንን ሐሳብ ተቃውመው በሥላሴ አንድነት ቢያተኩሩም፤ የዚህ አቀራረብ ደካ ግ ጎኑ ግን በሥላሴ ስብዕናዎች መሃል ያለውን ልዩነት፤ በተለይም የመንፈስ ቅዱስ ን ድርሻ ምን እንደ ሆነ አጥርተው አለማየታቸው ነው።” ይላል።²⁶⁹

ለአጎስቲንና ለምዕራብ ቤተ ክርስቲያን አስተሳሰብ እግዚአብሔር ራሱ በሥላሴ ነቱ አንድ ግላዊ ሕልውና ነው።²⁷⁰ እንዲያውም አጎስቲን “እግዚአብሔር አንድ ሰብ

Way to Nicene: The Dialectical Development of Trinitarian Theology, trans. Conn O'Donovan, (London: Darton, Longman, & Todd, 1976), 43-56; Pretige, *God In Patristic Thought*, 209-216; and Kelly, *Early Christian Doctrines*, 334-337.

²⁶⁶ See Hanson, *The Search for the Christian Doctrine of God*, 163; Jaroslav Pelikan, *The Emergence of the Catholic Tradition (100-600)*, vol. 1 in *The Christian Tradition: A History of the Development of Doctrine*, (Chicago, IL: Chicago University Press, 1971), 219.

²⁶⁷ See Prestige, *God In Patristic Thought*, 235.

²⁶⁸ Gunton, *The Promises of the Trinitarian Theology*, 2nd. ed., (Edinburg: T & T Clar, 2003) 74.

²⁶⁹ Karkkainen, *The Trinity*, 35.

²⁷⁰ Kelly, *Early Christian Doctrines*, 277.

ዕና፡- አብ፡ ወልድ፡ መንፈስ ቅዱስ ነው” እስከ ማለት ደርሶ ነበር። ለአጎስቲን እነዚህ የእግዚአብሔር መግለጫዎች ብቻ ናቸው።²⁷¹

ሌሎች ምሁራን ደግሞ ለእንዲህ ዓይነቱ አስተሳሰብ የረካ ልብ የላቸውም። ለምሳሌ፡ ካርል ራህነር አጎስቲን ያመጣው ሐሳብ የሥላሴ ዶክትሪን በተመለከተ የምዕራብ ቤተ ክርስቲያን ምን ያህል እንደ ቀረፀውና “እግዚአብሔርን አንድ እግዚአብሔር፡ ሥላሴ ደግሞ ክእርሱ የተለየ አድርጎ ማሳየቱን አይስማማበትም። በራህነር መሠረት የአጎስቲን አቀራረብ ከሥላሴ የተለየና በስተጓላ ሌላ እግዚአብሔር እንዳለ፡ ይኸ እግዚአብሔር ደግሞ ከአብ፡ ከወልድና፡ ከመንፈስ ቅዱስ የላቀና የተለየ አድርጎ ይመለከተዋል።²⁷² ራህነር የመፍትሔ ሐሳብ ሲያመጣ እንዲህ ይላል፡ “በኢኮኖሚክና በኢማኅንት ትሪኒቲ’ መካከል ልዩነት እንደሌለ፡ በእግዚአብሔር አብ፡ ወልድ፡ መንፈስ ቅዱስ በራሳቸው ዘላለማዊ ግንኙነት ያላቸውን ያህል፡ በታሪክ ውስጥም ባላቸው ሥራ ይገለጣሉ።”²⁷³ ከዚህም በተጨማሪ ጀርገን ሞልትማን የሰጠው ትችት እንዲህ የሚል ነው፡ “በአንድነቱ’ እና ‘በሦስትነቱ’ ልዩነትን ማምጣት የፕሮቴስታንት ሥነ መለኮት ውድቀት ብቻ ሳይሆን የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያንም ከመሆኑም ሌላ፡ ‘የተፈጥሮ ሥነ መለኮት’ (“Natural Theology”) የመለኮትን ባሕርይ ለመግለፅ ሲባል የመገለጥ ሥነ መለኮት እሥረኛ መሆን ነው።”²⁷⁴

አጎስቲን “የእግዚአብሔር አንድነት” ከሚለው ሐሳቡ ጋር ጨምሮ ከእግዚአብሔር ራስነት ውጭ በሚያደርጋቸው ነገሮች፡ ለምሳሌ፡ በተፈጥሮና በአምላክ ሰው መሆን ሦስቱም ስብዕናዎች፡ ማለትም እግዚአብሔር አብ፡ ወልድ፡ መንፈስ ቅዱስ አብረው ይሠራሉ።” ይላል።²⁷⁵ የአጎስቲን ችግር በእግዚአብሔር ራስነት ውስጥ አንድ አምላክነቱ መግለፅ አይደለም። የእርሱ ችግር የነበረው በሦስትነቱ ያለው ግንኙነት መግለፁ ላይ ነበር። ይህ ዝንባሌው ደግሞ “ሞዳሊዝም” ወደሚባለው የሐሳብ ሂደት እንዲገባ የሚያደርገው አደገኛ አካሄድ ነው። የአጎስቲን ሐሳብ በቀጥታ ከካ

²⁷¹ Cf. Gunton, *The Promises of the Trinitarian Theology*, 74; See also Gunton, “The Threeness/ Oneness Problem of the Trinity,” *Calvin Theological Journal* 23 (April 1988): 44.

²⁷² Rahner, *The Trinity*, 15-20; O'Donnell, *Trinity and Temporality*, 44; Gunton, *The Promises of the Trinitarian Theology*, 74.

²⁷³ Rahner, *The Trinity*, 21-28.

²⁷⁴ Moltmann, *The Trinity and the Kingdom: The Doctrine of God*, trans. Margaret Kohl, (San Francisco, CA: Harper & Row, 1981), 17.

²⁷⁵ Henry A. Wolfson, *The Theology of the church Fathers: Faith, Trinity, Incarnation*, (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1970), 356.

ፖዶሲያንስ ሐሳብ የሚጋጭ ሆኖ፥ ለእርሱ በሦስቱም ስብዕናዎች መሃል ልዩነት ግምገማት ነገሩን የበለጠ መለጠጥ ነው ብሎ ያስብ ነበር። ጥያቄው ግን ካፖዶሲያንስ የነበራቸው ሐሳብ ላይ ፀንተው ቆሞዋል ወይ? ነው። ኬቪን ጋይልስ፥ ለምሳሌ እንዲህ ብሎአል፡-

“የካፖዶሲያንስ አባቶች ‘ረዳትነት’ ከሚለው ሐሳብ ለመሸሽ ቢፈልጉም፥ እግዚአብሔር አብ አባት የወልድና የመንፈስ ቅዱስ ‘አንድ ምንጭ ወይም መነሻ’ ነው የሚለው ሐሳባቸውን በሚገባ አልገለፁትም። በዶክትሪን አቋማቸውም ‘ሦስቱም ስብዕናዎች አንዱን መለኰት ይካፈላሉ፥ እግዚአብሔር ‘በሃይፖስታሲስ’ አባት ስለሆነ የወልድና የመንፈስ ቅዱስ ዋና ምክኒያትና ምንጭ/ መነሻ ነው ብለው መሟገታቸው ጥ አግባብ የለውም።”²⁷⁶

ይኸንን ሐሳብ የሚያጠቃልል ጆሴፍ ቲ ሊየንሃርድ የሰጠው የተጨመቀ ማጠቃለያ እንዲህ ይላል፡

“የዚህ ሐሳብ እየሳ መምጣት ምክኒያት ‘አውሲያ’ እና ‘ሃይፖስታሲስ’ የሚሉት ቃላቶች ትርጉም ‘ኗሪነት ያለው ነገር’ ማለት ስለሆነ ነው። በዘመናዊ አተረጓጎም ‘አንድ አውሲያ’ በሦስት ሃይፖስታሲስ የሚለው ሐሳብ ‘እግዚአብሔር እውነትም አንድ ነው’ ማለት ነው፤ እግዚአብሔር እውነትም ሦስት ነው ማለት ነው። ይህ ዓረፍተ ነገር ምሥጢር የሆነውን እግዚአብሔርን በጸጥታ እንድናደንቀው ያደርገናል።”²⁷⁷

“ሥላሴ” እና “ስብዕናዎች” የሚሉት ቃሎች ከእግዚአብሔር ራሱነት በተገናኘ መልኩ በቀጥታ በእግዚአብሔር ቃል ተጽፈው ባናያቸውም፤ መጽሐፍ ቅዱሳዊ የሆኑ ሐሳቦች ናቸው። (ለምሳሌ፡- ማቴ. 28:19፥ 2ቆሮ. 13:14፤ ዮሐ. 14:16-17) በእግዚአብሔር ራሱነት ውስጥ ልዩነትም ያለውን ያህል፤ ግንኙነትም/ አንድነትም አለ። ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በተለያዩ የመጽሔፍ ቅዱስ ክፍሎች ውስጥ ስለ እግዚአብሔር፥ የእግዚአብሔር ልጅ የሆነው ወልድን፥ እና መንፈስ ቅዱስን በመጥቀስ ልዩነታቸውንና አንድ አምላክ መሆኑን በተደጋጋሚ ገቢያት ገልጿል። ይህ ሐሳብ ከመረዳት ያለፈ እጅግ የጠለቀ ጉዳይ ነው። (ለምሳሌ፡- ሉቃስ 1:35) 1ቆሮ.1:24፤

²⁷⁶ Giles, *The Trinity and Subordinationism*, 43; See also LaCugna, *God for Us*, 69; Pannenberg, *Systematic Theology*, vol. 1, 279-280; and Thoams F. Torrance, *The Trinitarian Faith*, (Edinburg: T & T Clar, 1988), 241.

²⁷⁷ Joseph T. Lienhard, "Ousia and hypostasis: The Cappadocian Settlement and the Theology of 'One Hypostasis'" in *The Trinity*, ed. Davis, Kendall, and O'Colins, 120.

ማቴ. 11:25-27፤ 28:19፤ 2ቆሮ. 13:14፤ 1ዮሐ. 1:3-4) እግዚአብሔር አብ አባት ሆኖ እናየውለን፤ ወልድን ወይም መንፈስ ቅዱስን ሲሆን አናየውም። እግዚአብሔር ወልድም ወልድ ሆኖ እናየዋለን እንጂ፤ አብን ወይም መንፈስ ቅዱስን ሲሆን አናየውም። እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስም መንፈስ ቅዱስ ሆኖ እናየዋለን እንጂ፤ እግዚአብሔር አብ ወይም እግዚአብሔር ወልድ ሲሆን አናየውም። ሆኖም በእግዚአብሔር ራስነት ውስጥ ፍፁም የሆነ 'አንድነት' ስላለ፤ አንድ የሠራዊት ጌታ እግዚአብሔር አለ!!! (ዘጸ. 6:6-8፤ ዮሐ. 1:18፤ 15:26፤ 17:11፤ 17:21፤ ዘኪ. 14:9)

እግዚአብሔር አብ፥ ወልድ፥ መንፈስ ቅዱስ ፈፅሞ አንድ ዓይነት (Identical) ስብዕና አይደሉም፥ በእግዚአብሔር ራስነት ውስጥ የተከፋፈሉ አይደሉም፤ ወይንም ደግሞ የፍጥረትና የድህንነት ሥራ በመሃላቸው ተቃርኖ የለም። እግዚአብሔር ወልድ ከአባቱ ጋር ባለው ግንኙነት በአባቱ ውስጥ ነው፤ አባትም ሕብረትን በተመለከተ ከልጁ ጋር ነው። አባት ከልጁ አይደለም፥ ወልድ ግን ሥልጣንን በተመለከተ ከአባቱ ነው። መንፈስ ቅዱስ ከአባት ነው፥ ቀጥሎም የእግዚአብሔር ልጅ ባህርይ፥ ግንኙነት፥ መተባበር እና ሥልጣን በተመለከተ በእግዚአብሔር ራስነት ውስጥ የትኛውም የሥላሴ ስብዕና ለብቻው መኖርም ይሁን መሥራት አይችልም፤ ከሌሎች ለብቻ መሆን አይችልም። (ዮሐ. 5:17-30፥ 32፥ 37፤ ዮሐ. 8:17-18)

ስለዚህ እግዚአብሔር አምላክ አንድ አምላክ ሆኖ በአንድነትና በሦስትነት እግዚአብሔር አብ (አባት)፥ እግዚአብሔር ወልድ(ልጅ)፥ እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ በመሆን ራሱን ገልጧል። በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ለምንለማመደው ሥልጣንና ኃይል ሞዴልና የአመራር የሥነ መለኮት እሳቤ አድርገን የሥላሴ ዶክትሪን አንድምታ በሚቀጥሉት የመጽሐፌ ሐሳቦች ለማየት እንሞክራለን።

2. ሥላሴን መስየምና የረዳትነት አነጋጋሪ ጉዳይ፡-

አጥልቀን ልናስብባቸው የሚገቡን ጥያቄዎች በሚከተሉት ጉዳዮች ነው፡- ሥላሴን ስለ መስየም፥ የረዳትነት አነጋጋሪ ጉድይ፥ እና እነዚህም ለአመራር ያላቸው አንድምታ። የሥላሴን ሥነ መለኮት በተመለከተ የወሰድኩት አቋም በ“አንድነት” እና በ“ሦስትነት” ያለውን የፀናና የሰመረ ግንኙነት ከማሳየቱም ሌላ፥ በቤተ ክርስቲያንም ላለን አመራርና የሥልጣንና የኃይል ልምምድ ሞዴልና የሥነ መለኮት እሳቤ አድርገን ለመውሰድ እንደምንችል ለመግለፅ እፈልጋለሁ።

የሥላሴን ስያሜ በሚመለከት በምሁራን ዘንድ ብዙ ያለያየና ያነጋገረ ጉዳይ ሆኖ ቆይቷል። ጌራል እ ኮሊንስ ለምሳሌ እንዲህ ይላል፡-

“ለሦስቱም የሥላሴ ስብዕናዎች የተሰጡት ስሞች እውነተኛ ስሞችና የእግዚአብሔርም ግላዊ ስሞች ናቸው ወይ? ... እግዚአብሔር በግል የሚጠራበትና ጾታውን የሚገልጥ ስም የትኛውን ይፈልግ ይሆን? እግዚአብሔርን እንደ አባት የሚገልጽ የወንድ ጾታ እንዳለው የሚያስመስል ስዕል የሚስጥ በመሆኑ በክርስትና ዓለም ውስጥ ወንዶች የሚመሩት የኃይል መዋቅር እንዲኖር አበረታትቷል ወይ? ...በምዕራቡ ዓለምና በሌላውም ሴቶች እንዲጨቁኑ ምክኒያት ሆኖ ይሆንን?²⁷⁸

በሥላሴ መሃል ያለው “ዳንስ” ከየትና ከማን እንደ ጀመረ አስመልክቶ ፊድስ በአራተኛውና በአምስተኛው ምዕተ ዓለም የነበሩትን የሥነ መለኰት ምሁራንን (በቅርብ ዘመናትም ሞልትማን ያስተጋባው ሐሳብ በማንሳት እንዲህ ብሎ ያምናል፡- “እግዚአብሔር አብ አባት እንደ “ጅማራ” (“ARCHE” “ORIGIN”) እና እንደ ዋና ምንጭ በእግዚአብሔር ስብዕናዎች መሃል ያለውን ሕብረት (Communion) ገልጿል።²⁷⁹

በሌላ በኩል ደግሞ ፊድስ አስፈላጊና አነጋጋሪ የሆኑ ጉዳዮችን ያነሳል። አንድም እግዚአብሔር አብን “እንደ ዋና ተዋናይ” አድርጎ መውሰድ፣ ወልድንና መንፈስ ቅዱስን “ረዳቶች” አድርጎ የመውሰድ አደጋው ብዙ ነው ይላል። ሌላው ይህ አስተሳሰብ በተራው በቤተ ክርስቲያንም ይሁን በውጭው ዓለም ባለው አመራር ላይ ከፍተኛ ተጽዕኖ ያመጣል።

ሊዮናርዶ ቦፍ (የብራዚል ተወላጅ የሆነው የካቶሊክ ሊብራሽን ቲዮሎጂያን) ከዚህ በጠለቀ ደረጃ ሄዶ እግዚአብሔርን “ዋና የበላይ፣ አዛዥ፣ ገዢ” እንደሆነና እንደሚያደርግ ማሰብ ፊልሞ ለአዕምሮ የማይገባና የሚያስቸግር ጉዳይ ነው ብሎ ያምናል። ምክኒያቱም ቦፍ ሥላሴን የሚረዳው እንደ “ሕብረተ ሰብ” ነው። በቦፍ እምነት “የእግዚአብሔር መልክ ወይም ምሳሌ” የሚያንፀባርቀው በሥላሴ መሃል እኩልነት፣ መረዳዳት፣ ከግለኝነት የራቀ እንዳለ ነው። ቦፍ በመቀጠልም፡- “እንዲህ ዓይነት አገላለጾች... 'የምክኒያትነት መመሪያ' (በአባት በኩል)፣ እና 'የምክኒያት ተደጋፊነት' (በወልድና በመንፈስ ቅዱስ በኩል) መኖሩ ተቀባይነት እንዲኖረው ያደርጋ

²⁷⁸ O'Collins, *The Tripersonal God: Understanding and Interpreting the Trinity*, (New York: Paulist Press, 1999), 183-184.

²⁷⁹ Fiddes, *Participating In God*, 75.

ል።” ይላል።²⁸⁰ አልበንና ሆል የቦፍን ሐሳብ ከተወያዩ በኋላ፥ የቦፍን አመለካከት እንዲህ ሲሉ አጠቃለውታል፡-

“መለኰታዊ የሆነ ሞናርኪ (‘የእግዚአብሔር አባትነት ሞናርኪም ቢሆን’) ብዙ ጉልበት በሌለው የሥላሴ ዶክትሪን ሞዴል አድርጎ መውሰድ የሚያበረታታው የሥልጣን እርከንና መዋቅር በሰዎች ሕብረተ ሰብ እንዲኖርና የልዑላን፥ የነገስታት፥ የጨቋኞች አገዛዝ በሰዎችና በሕዝብ ሳይ እንዲሰለጥን ከማድረጉም ሌላ፥ በቤተሰቦች ውስጥም ሴቶችና ልጆች ተረግጠው እንዲኖሩ ማድረጉ ነው። ቦፍ ቀጥሎም በቤተ ክርስቲያንም እንኳን ሳይቀር ያለው የአመራር ጭቆና እና አለአግባብ ሥልጣንን መጠቀም የመነጨው ስለ ሥላሴ የተምታታ የእግዚአብሔር መረዳት ስላለ ነው። ስለ ሥላሴ ያለን መረዳት የተምታታ፥ ቁንፅልና በግምት የሚመራ በሚሆንበት ጊዜ፥ በተገለጠው ራዕይ እንዳንቆም ያደርግና የሥልጣን እርከን ያለው አሠራር በሕብረተ ሰብም ይሁን፥ በቤተ ክርስቲያን መለማመድ እንቀጥላለን።”²⁸¹

ከዚያም በመቀጠል አልበንና ሆል፥ የቦፍን ሐሳብ በማሳደግ እንዲህ ብለዋል፡-

“እግዚአብሔር ብዛት ያለው ስብዕና ባይሆን፥ እግዚአብሔር ግላዊ ያልሆነ ይሆን ነበር፤ ይህ ቢሆን ኖሮ ዓለም ለእግዚአብሔር ታስፈልገው ነበር። ‘ብዛት ባለው እግዚአብሔር’ ውስጥ የሥልጣን እርከንና መዋቅር በሥላሴ ሕብረተ ሰብ ውስጥ ካለ ደግሞ ከአንድ በላይ አምላክ አለ ማለት ነው። ይህ ከሆነ ‘ፖሊተይዝም’ ‘ብዙኃን አማልክት’ ይሆናል። ለእንዲህ ዓይነት የሐሰት ትምህርቶች ምላሽ የሚሆነው እግዚአብሔርን ፍፁምነት ያለው ሕብረተ ሰብና እኩልነት ያላቸው ስብዕናዎች እንደሆኑ ማመንና መቀበል ነው።”²⁸²

እሳይ ካየነው ስለ ሥላሴ የነበረን ውይይት አንፃር “የአባት ሞናርኪነት” አነጋጋሪ ጉዳይ እንዴት ልንፈታው እንችላለን?! አሁን እንግዲህ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ ትልቅ ቦታ ሊሰጠው የሚገባውንና የሥላሴን ሥነ መለኰት ለመረዳት የሚያስችል “ፔሪኮረሲስ” (“PERICHORESIS”) የሚለውን እሳቤ ማንሳት ተገቢ ነው ብዬ አምናለሁ።²⁸³ እንዲያውም ሞልትማን በጥንት ዘመን የነበረውን “ፔሪኮረሲስ” የሚለውን እሳቤ በማብራራት የራሱን ሐሳብ እንዲህ ይገልጻል፡ “ውህደት ‘አንድ

²⁸⁰ Boff, *Trinity and Society*, 7.

²⁸¹ Olson and Hall, *The Trinity*, 106.

²⁸² *Ibid.*, 107.

²⁸³ See Geoffrey W. H. Lampe, “*Christian Theology in the Patristic Period*,” in *History of Christian Doctrine*, ed. by H. Cunliffe-Jones and Benjamin Drewery, (Edinburg: T & T Clar, 1978), 282-301; See also Moltmann, *Trinity and the Kingdom*.

መሆን' ሦስቱ ስብዕናዎች እርስ በርሳቸው፡ ወይም 'አንድ መሆን'፡ 'ውህደት' በእግዚአብሔር ሦስትነት ውስጥ አለ። ይህ አንድነት ማየት ያለብን መለኰታዊ የሆኑ ስብዕናዎች መሃል ባለው 'ፔሪኮሲስ' ነው።²⁸⁴ ሞልትማን ቀጥሎም እንዲህ ይላል፡ "የሥላሴ መለኰታዊ አንድነት ታሪክ የተረዳነው ግልፅ በሆነ በሚያዋህድ አንድነት ላይ የተመሠረተ የሦስቱም መለኰታዊ ስብዕናዎች መሃል ያለውን ግንኙነት ነው። ይህም ደግሞ የተመሠረተው ዘላለማዊነት ባለው 'ፔሪኮሲስ' የአብ፡ የወልድ፡ የመንፈስ ቅዱስ ውብ የሆነ ግንኙነት ላይ ነው።²⁸⁵ ሞልትማን አስረግጦ ሐሳቡን እንዲህ ይገልፀዋል፡ "የሥላሴ አንድነት የተመሠረተው በዘላለማዊ 'ፔሪኮሲስ' በሥላሴ ስብዕናዎች መሃል ልዩ የግንኙነት ሥምረት ነው።"²⁸⁶

"ፔሪኮሲስ" የሚለው እሳቤ የመጣው የካፖዶሲያንስ የሥላሴ አስተሳሰብና ማረዳት ከተነሳ በኋላ በሆነም፡²⁸⁷ ይህ እሳቤ የሚገልፀው "ሥላሴ የሆኑት ሦስቱ ስብዕናዎች አብረው መኖራቸውና ("MUTUAL INDWELLING")፡ አንዱ በሌሎቹ ሁለት ውስጥ መኖሩን የሚገልፅ ነው።²⁸⁸ ስለዚህም ይህ ሐሳብ በእነርሱ (ማለትም፡ በካፖዶሲያንስ አባቶች) ውስጥ የነበረና በሥላሴ ሥነ መለኰታቸውም የመለኰታዊ አንድነትን ለመጠበቅ በሐሳባቸው ዐውድ መሃል ይጠቀሙበት ነበር።

"ፔሪኮሲስ" የሚለው እሳቤ ታዲያ ምን ማለት ነው? ከዚህ በላይ ለነበረን ውይይትስ ምን ያህል አስተዋፅዖ አለው? የ"ፔሪኮሲስ" ትርጉም ወሰንን ለማወቅ የመነጨበትን የግሥ ቃል "ክሶርም" ("Xopeuw") የሚለው ማየቱ ይጠቅማል። በዊልያም አርደንትና በኤፍ ዊልበር ጊንግሪች መሠረት "ክሶርም" ("Xopeuw") ማለት፡ "በአዝማች መዝሙር መደነስ" ("To dance together in chorus") ማለት ሆኖ "ኮሮስ" ("Xoros") ማለት ደግሞ "ዳንስ መደነስ" ማለት ነው።²⁸⁹ በተጨማሪም "ፔሪ" ("Peri") ማለት "ክብ መሥራት" ማለት ነው።²⁹⁰ "ፔሪኮሲስ" ስም ሆኖ፡ "ብራስ ዙሪያ ለሌላው ሕይወት ያለው ሂደት (Dynamic Process) ሥፍራ እንዲኖር

²⁸⁴ Moltmann, *Trinity and Kingdom*, 150.

²⁸⁵ Ibid., 157.

²⁸⁶ Ibid., 175.

²⁸⁷ See Prestige, *God In Patristic Thought*, 284.

²⁸⁸ See Cyril C. Richardson, ed. *A Dictionary of Christian Theology*, (London: SCM, 1969), s.v. "Co-Inherence," by H. E. W. Turner.

²⁸⁹ William Arndt and F. Wilbur Gingrich, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, 5th. ed., trans. Walter Bauer, (Chicago, IL: University of Chicago Press, 1979), 883.

²⁹⁰ Henry Lindell and Robert Scott, *Greek-English Lexicon*, (Oxford: Clarendon, 1964).

“ግድረግ” ማለት ነው። ፊልሊፕ ቡቲን ደግሞ ይኸንን እሳቤ ሲጠቀም እንዲህ ብሎ ይረዳል፡ “ፔሪኮረሲስ የሦስቱ ስብዕናዎች አንድነት የሚገልፅ ሆኖ፡ አንዱ በሌላው ውስጥ መኖሩን” (“Mutual Indwelling”) እና አብሮ መኖራቸውን፡ እጅግ የጠበቀና ውብ የሆነ ግንኙነታቸውን፡ በማያቋርጥ ሁኔታም በመሃላቸው ያለውን የግንኙነት ሥምረትና ጥምረት ያሳያል።” ይላል።²⁹¹ በሌላ አነጋገር “ፔሪኮረሲስ” የሚያመለክተው በስብዕናቸው መካከል እጅግ የጠበቀ፡ ከአዕምሮ በላይ የሆነና አፁብ ድንቅ የሆነ የግንኙነት ሥምረትና ሕብረት እንዳለ ነው!!! ቦፍ በዚህ ሐሳብ ላይ እንዲህ ይላል፡-

“ዋናው ባህርይ እያንዳንዱ ስብዕና ለሌሎቹ ሆኖ መገኘት፡ በሌሎቹ፡ ከሌሎቹ፡ እና በሌሎቹ ውስጥ መሆን ነው። በራሳቸው ስለ ራሳቸው አይኖሩም። ‘በራሳቸው’ የሚለው ሐሳብ ‘ለሌሎቹ’ ማለት ነው። ... ልዩነት በሕብረት ውስጥ (“Diversity in Communion”) ነው የእግዚአብሔር እውነተኛ ምንጩ፤ ይህ አንድነት የስብዕና ልዩነት ሕብረት ነው። የመለኰት አንድነት አንዱ ስብዕና ከሌሎቹ ጋር የሕብረት ሂደት ፡ የአንዱ ሕይወት የሌሎቹን ሕይወት መካፈልን ያመለክታል።”²⁹²

ከዚህም በተጨማሪ ዊልያም ሂልም ግሩም በሆነ መልክ እንዲህ ሲል ገልጾታል፡ በእግዚአብሔር ራስነት (GOD HEAD) ውስጥ ያለው መለኰታዊ የሆነ ሕይወት በብዙ ደስታ መካፈል ... ነፃ መሆን የመለኰት ባህርይ ነው፤ ነገር ግን ይኸን መለማመድ የሚችሉት ሦስቱ ስብዕናዎች ናቸው። የሥላሴ ስብዕናዎች አንዱ ለሌላው ንፁህ በሆነ ልዩ አደራረግ ባልተፈጠረ ነፃነትና ፍቅር ልዩ የሆነ የግንኙነት ሥምረት ማድረግ ነው።”²⁹³ ፖውል ፊደስ ደግሞ “ፔሪኮረሲስ” የሚለውን እሳቤ ላይ ባደረገው ውይይት እንዲህ ብሎ ጨምሯል፡-

“‘ፔሪኮረሲስ’ የሚለው እሳቤ አንዱ ሌላውን ሲፈቅድለት፡ መዋዛ ያለው ስምምነታቸው ያለ ምንም መምታታት ... መለኰት የሆኑት ስብዕናዎች በ‘ፔሪኮረሲስ’ ሐሳብ ስናያቸው ወልድ በአባት ውስጥ ‘ይኖራል’ (‘Indwells’)፡ አባት ደግሞ ‘ልጁ’ ወልድ አለው (‘Contains’)፡ መንፈስ ቅዱስም አብን ‘ይሞላል’ (‘Fills’)። ይህንን በመ

²⁹¹ Philip W. Butin, *Revelation, Redemption, and Response*, (New York: Oxford University Press, 1994), 161.
²⁹² Boff, *Trinity and Society*, 127-128.
²⁹³ William J. Hill, *The Three-Personed God: The Trinity as a Mystery of Salvation*, Washington, D.C.: The Catholic University of America Press, 1982), 272.

ናገራችን በእግዚአብሔርነት ውስጥ ያለውን የፍቅር ቅብብሎሽን እንድናይ ይረዳል። ነገር ግን ይህ አገላለፅ በሰዎች መሃል ያለውን የግንኙነትን መሥመር ለማየት 'ፔሪኮረሲስ' ይረዳናል እንጂ፡ 'ዋናዎቹ አንቀሳቃሾቹን አይደለም።'²⁹⁴

የ“ፔሪኮረሲስ” እሳቤ በፍ በሰጠው የመወያያ ሐሳብ የበለጠ ሲያበራውና ሲቀርፀው እናያለን። እንዲህ ይላል፡-

“በሥላሴ መሃል ባለው 'ፔሪኮረሲስ' እና ልዩ ሕብረት ("COMMUNION") ምክኒያት ሁሉ ነገር 'ሦስትዮሽ' ("TRIADIC") ነው። አንዱ የሚሠራው ከሌሎች ጋር ባለው አንድነት ነው፤ ምንም ያህል የተሠራ ሥራ ከአንዱ ጋር ብናያይዘውም፤ ፍጥረት አባት በሆነው በእግዚአብሔር አብ፤ የአምላክ ሰው መሆን በወልድ በኩል፤ በመንፈስ ቅዱስ ኃይል ፍጥረታትን ፈጥሯል። እግዚአብሔር ወልድ በአብ ተልኮ ሕይወት ሰጪ በሆነው በመንፈስ ቅዱስ ሥጋ ሆነ። እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ በወልድ ጥያቄ በድንግል ማርያም ላይ በሙላት መጣ።”²⁹⁵

ፊደስ “ፔሪኮረሲስ” ለአመራር ያለውን አንድምታ ለማየት እንዲያስችል ብሎ ልናስብባቸው የሚገቡንን አራት ሐሳቦችን ያነሳል። የፊደስ አቀራረብ የጠለቀ የሥነ መለኰት ሐሳብ ከመሆኑም ሌላ፤ ብዙ እንድናስብ የሚያበረታታን ነው። አንደኛ ፊደስ የሚያቀርበው ሐሳብ በአንዱ “ስብዕና” እና በሌላው “ስብዕና” መካከል ያለው ክፍተት (between the "Persons" and the "Personage")፤ “እኔ - አንተ” (“I - THOU”) መሃል ያለው ግንኙነት ነው።²⁹⁶ ይህ አመለካከት “ፓስተሮችን እነርሱ ብቻ መንፈሳዊ መሪዎች እንደሆኑ እንዲያስቡ ሊያደርጋቸው ይችላል።²⁹⁷ ሁለተኛ ፊደስ የሚያነሳው በአመራር ላይ የሚያነጋግር ጉዳይ፤ “የግል ንፅህናና ለሌሎች ክፍት በመሆን መካከል ያለውን ሚዛን መጠበቅ፤ ወይም 'ማዕከላዊ ስብዕና መሆን'፤ ስለ ራስ ብቻ የሚገደው ሰው ሳይሆኑ፤ መሪዎች ምንም ጊዜም ቢሆን በእነዚህ ሐሳቦች መሃል ያለውን ጭንቅንቆሽ ወይም ውጥረት በጥንቃቄ ሊገነዘቡ ይገባል።”²⁹⁸ በመጀመሪያ ለራሳቸው ሊጠነቀቁና ከዚያም ለሌሎች ሊያስቡ ይገባቸዋል። ሦስተኛ ፊደስ

²⁹⁴ Fiddes, *Participating In God*, 72.

²⁹⁵ Boff, *Trinity and Society*, 6.

²⁹⁶ Fiddes, *Participating In God*, 19-21.

²⁹⁷ *Ibid.*, 22.

²⁹⁸ *Ibid.*

ያቀረበው ሐሳብ “በግለ ሰቡና በሕብረተ ሰቡ መካከል ያለው ጭንቅንቆሽ ወይም ውጥረት፥ በመደገፍና በመደጋገፍ መካከል (between dependence and interdependence) ያለው በቀላሉ “ብስለትና ጥልቀት ወደሌለው መደገፍ ያደርስና ውሳኔ በሚመለከቱ ጉዳዮች ሁልጊዜ ሌሎች እንዲያደርጉ በመፍቀድ ያለብንን ኃላፊነት እንዳንወጣ ያደርገናል፡፡”²⁹⁹ አራተኛው የፊደስ ሐሳብ “አንድነት በልዩነት ውስጥ” (“UNITY IN DIVERSITY”) እንዳለ መቀበልና መገንዘብ፥ መሪዎች ይኸንን መቀበል ካቃታቸው ግን ልዩነት እንዳለ መካድ፥ ሌሎች ሰዎች ልዩ ልዩ ስጦታ እንዳላቸው ተቀብሎ ከማሳደግ ይልቅ፥ ማፈንና ሌሎች ከእኛ እንደሚለዩና የሚሉት ብዙ ነገር እንዳለ መካድ ይጀምራሉ፡፡”³⁰⁰ ይላል፡፡ ፊደስ እጅግ በማስርገጥ “የእኛ ሕይወት መቀረፅ ያለበት ስለ ‘ሦስትነት’ ያለው እግዚአብሔር’ ባለን ራዕይ መሆን ይኖርበታል፡፡”³⁰¹ ከዚህም ሌላ “በእግዚአብሔር ውስጥ የፓስቶራል አገልግሎት ልምምድ” በእሳቤውም ይሁን በልምምድ እግዚአብሔር በሚሠራው ሥራና በሕብረተ ሰብ ልንሳተፍ ይገባል ብሎ ያምናል፡፡ ፊደስ ሐሳቡን ያጠቃለለው “ፔሪኮረሲስ” ወይም “አንዱ በሌላው ስብዕና ለመግባት ያለው ፍፁም ውህደት” (“Mutual Penetration of the Persons”) በሚለው እሳቤ ነው፡፡³⁰²

ፊደስ የሞልትማንና የቮልፍ ሐሳቦችን ከተቃወመ በኋላ የሚያስረግጥ ሐሳብ ያቀርባል፡ “አብሮ በውህደት ወይም በስምምነት አንዱ በሌላው ውስጥ መኖር ‘ፔሪኮረሲስ’ ... ‘ሦስትነት’ ያለው እግዚአብሔር’ በመሃላቸው የግንኙነት ሥምረት ማየት እንችላለን፡፡”³⁰³ ይኸ መረዳት ‘ሦስትነት’ ያለው እግዚአብሔርን’ ልናስብ፥ ወይም አባት፥ ወልድና (ልጅ)፥ መንፈስ ቅዱስ ብለን ልንጠራ የምንችለው ከሥላሴ ጋር ስንተባበር ብቻ ነው” ብሎ ያምናል፡፡³⁰⁴ ይህንን ካስተዋልን “እግዚአብሔር በሚሠራው ሥራ በምንሳተፍበት ጊዜ እግዚአብሔር በመላክ እንቅስቃሴ ውስጥ በማያቋርጥ መልክ ስላለ የአገልግሎታችንን አድማስ ያስፋዋል፡፡”³⁰⁵ ይላል፡፡

አለን ኮፔጅም በዚህ ውይይት ላይ በመጨመር ስለ “ፔሪኮረሲስ” እንዲህ ይላል ፡- “የሥላሴ አንድነት አንዱ በሌላው ውስጥ የጋራ ጉዳይና የሌሎቹን ሕይወት መካ

²⁹⁹ Ibid., 23.

³⁰⁰ Ibid., 25.

³⁰¹ Ibid., 28.

³⁰² Ibid., 29, 47.

³⁰³ Ibid., 48.

³⁰⁴ Ibid., 50.

³⁰⁵ Ibid., 51.

ፈሎን ያሳያል፡፡... 'ፔሪኮረሲስ' እያንዳንዱ የሥላሴ አባል የሌሎቹ ሁለት አብሮነት ("Co-Inherence") እንዲኖር የፈቅዷል፡፡ የ"ፔሪኮረሲስ" እሳቤ ሥላሴ የሆኑት ስብዕናዎች ቅዱስ ከሆነ ባሕርያቸው ከመነጨ ፍቅር ራሳቸውን ለሌሎቹ የመሰጠት ፍጹም ስምምነት ያላቸው መሆኑን በሚገባ ይገልጻል፡፡³⁰⁶

ይህንን ሐሳብ፣ ማለትም ሥላሴና "የረዳትነት አነጋጋሪ ጉዳይ" በተመለከተ ቦፍ ከማንም በተሻለ አብራርቶታል፤ እንዲህ በሚል፡-

"በእግዚአብሔር አባትነት ብቻ የሚያተኩር ክርስትና ከወልድ ጋር ያለውን ልዩ ሕብረት እና የመንፈስ ቅዱስም ሥራ ባለማስተዋል ስለሚደረግ፤ ጨቋኝ የሆነ ሌላ እግዚአብሔር እንዳለ ስለሚስመስል፤ የሚያስፈራ ምስጢርና ዓላማው ግልጽነት የነደለውና ሰውር የሆነ እግዚአብሔር እንዳለ ያስመስለዋል፡፡ በወልድ ላይ ብቻ የሚያተኩር ክርስትና ከአባት ጋር ያለውን ሕብረት ሳይገልፅና ከመንፈስ ቅዱስም ጋር ያለውን ሕብረት ሳይጠቀስ የሚደረግ ስለሆነ፤ በራሳቸው ብቃት ያላቸው የሚመስላቸውና በሥልጣናቸው የሚመኩ መሪዎችና ፓስተሮች እንዲኖሩ ያበረታታል፡፡ በመጨረሻም በመንፈስ ቅዱስ ላይ ብቻ የሚያተኩር ክርስትና ከአብና ከወልድ ጋር ያለውን የግንኙነት ሥምረት ሳይገልፅ የሚደረግ ስለሆነ (በቤተ ክርስቲያን ውስጥ) አመፅና ግድየለሽነት እንዲነሳ ያደረጋል፡፡"³⁰⁷

ፊድስ በጥልቀት የሠራውን ሥራ በመቀጠል እንዲህ ይላል፡- "ሥላሴ 'ውጭ ያለ' ሳይሆን፡- 'አማኑኤል-እግዚአብሔር ከእኛ ጋር ነው፤' ከእርሱም ጋር እንድንተባበርና እንድንካፈል የሚጋብዘን አምላክ ነው፡፡"³⁰⁸ የምዕራብ ቤተ ክርስቲያን ያተኩረችው "በእኩልነት፤ በስምምነት፤ እና በቅብብሎሽ በሦስቱ ስብዕናዎች መሃል በሚደረገው የግንኙነት ስምረት ላይ ነው፡፡ ሦስቱም ስብዕናዎች በአንድ ጊዜ ምንጭ ወይም መነሻ ናቸው፡፡" ይላል፡፡³⁰⁹ በፊድስ አስተሳሰብ "የምሥራቁ ቤተ ክርስቲያን 'እያደገ የሚመጣ ዳንስም ይሁን' ('PROGRESSIVE DANCE')፤ እና የምዕራቡ ቤተ ክርስቲያን 'የክብዮሽ ዳንስ' ('CIRCLE DANCE') ሁለቱም ችግር አላቸው፡፡ ምክኒያቱም 'እንዱን አውሲያ' እና ሕብረት የበለጠ ምስጢራዊ ያደርጉታል፡፡ ከዚህ

³⁰⁶ Allan Coppedge, *The God Who Is Triune: Revisioning the Christian Doctrine of God*, (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2007), 134.

³⁰⁷ Boff, *Trinity and Society*, 15.

³⁰⁸ Fiddes, *Paarticipating In God*, 76.

³⁰⁹ *Ibid.*, 77.

ም ሌላ በሥላሴ መካል ያለውን ግንኙነት በእግዚአብሔር ውስጣዊ ሕይወት ውስጥ ሲታይ በሥራ የሚተረጎም ተግባራዊ ከሚሆን ይልቅ በግምት ብቻ የሚያይ ያስደር ገዋል።”³¹⁰ ይላል።

ፊደስ ከዚህ ይልቅ ሥላሴን “የሚያሳትፍ” (“PARTICIPATORY”) ‘የዳንስ እን ቅስቃሴዎች እንደሆነ እንጂ፦ ‘ቆሞ የሚታይ’ እንደሆነ ሊያስብ አይፈልግም፤ ምንም እንኳን እንዲህ ማየት “በእግዚአብሔርነት ውስጥ ልዩነት እንዳለ የሚክድና የአንዱ ን ስብዕና ጭቆና የሚቀበል፤ በሕብረተ ሰብም ይሁን፦ በቤተ ክርስቲያን በሥልጣና ቸው የሚመኩ መሪዎች እንዲኖሩ የሚያበረታታ ቢመስልም።”³¹¹ ፊደስ በዚህ ጊዜ የሚረድበላቸው ሾልፍን በማቅረብ በጆሴፍ ሲ ራዝንገርን ሐሳብ “...ክርስቶስ፦ ዓለም አቀፍ ቤተ ክርስቲያን” እንደሆነ የሚያምነውንና፤ የጆን ዚዚዮላስን እሳቤ “በዓለም አቀፍ ቤተ ክርስቲያን ውስጥ ያለች በእያንዳንዷ አጥቢያ ቤተ ክርስቲያን በጳጳስ በኩል የምትታወቅ” አድርጎ የሚያምነውን የሁለቱን ሐሳቦች ተቃውሞ ጽፏል።³¹² በዚያም ፊደስ ለሾልፍ ሐሳብ ምላሽ ሲሰጥ፦ “ሾልፍ ፈርቷል ...ጳጳሱ አጥቢያ ቤተ ክርስቲያን ከዓለም አቀፍ ቤተ ክርስቲያን ጋር ላላት ግንኙነት መገናኛ ነጥቧ ነው፤ የክርስቶስ አካል ዓለም አቀፋዊ ይዘት እንዳለውም ለመቀበል ፈርቷል።”³¹³ ይላል።

ፊደስ የሠራው ሥራ በጣም የጠራና ብዙ ጥናት አድርጎ በሥላሴና፥ ይኸውም ለፓስቶራል አገልግሎት አስተዋፅዖ በብቃት ቢገልፅም፤ የእርሱ የሐሳብ ውሉንነት የሚያሳዩ አንዳንድ ነገሮችን ለመጥቀስ እፈልጋለሁ። ሥላሴን የሥነ መለኮት መሠረት አድርጎ በመውሰድ ጉዳይ የተመጠነ ሐሳብ ብቻ ማቅረቡ፥ ዋናው ይዘቱን ትቶ ለፓስቶራል አገልግሎት ያለው አንድምታ ለማሳየት መርጡ፥ የጠቀሳቸውም የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች የጠለቀ የአጠናናና የአተረጓጌም መንገድ (EXEGETICAL AND HERMENEUTICAL ANALYSIS) ተንትኖ አለማቅረቡ፥ ሐሳቡን በክፍል ብቻ እንድንቀበለው ያስገድደናል። በተጨማሪም የፊደስ ሐሳብ “አካል” የሚለውን “በስፋት ያለው ዓለም” አድርጎ መተርጎሙ ፊልሞ አልስማማበትም። ይህ አመለካከት አዲስ ኪዳን ከገለፀው ሐሳብ ጋር የሚጋጭ ነው። እንዲያውም የክርስቶስ አካል ምንነት የሚያሳንስና ቤተ ክርስቲያንም በእግዚአብሔር መንግሥት ውስጥ ያላት

³¹⁰ Ibid., 78.

³¹¹ Ibid., 81.

³¹² Ibid., 88-89; See also Volf, *After Our Likeness*, 67-72, 214.

³¹³ Ibid., 87.

ድርሻ የሚያቀጭ ነው። ፊደስ ወደዚህ ጉዳይ ከአግባብ በላይ እያነበበና “በእግዚአብሔር መሳተፍ” የሚለው ሐሳቡን እንዲደግፍለት እያስገደደው ያለ ይመስላል።

አሁን ደግሞ “ረዳትነት” የሚለውን ሐሳብ በመጠኑም ቢሆን መዳሰሳችን አስፈላጊ ነው ብዬ አምናለሁ። ኬቪን ጋይልስ የሚባል ጸሐፊ ያቀረበው በዘመናት መካከል የተነሡት የ“ረዳትነት” እንቅስቃሴዎች ማየት ካቀረቡት ውይይት በስተጀርባ ያለውን እምነታቸውን ለማየት ይረዳናል። ጋይልስ “ሥላሴና ረዳትነት” የሚለውን ሐሳብ ሲወያይ አንዳንድ የታሪክ አመለካከቶችን የሥነ መለኮት እምነቶች “የነበራቸውን ያጋደለ ዝንባሌ” ይጠቅሳል። “አንቲ ናይስን ረዳትነት” (ለምሳሌ፥ ጀስቲንና አይረኒየስ)፥ “አክራሪ ሞኖቲደስትስ” አስተሳሰብ የነበራቸውን፥ “የአርዮስ ረዳትነት” (ለምሳሌ፥ የአሪገን አሉታዊ ተፅዕኖ በሥላሴ ላይ የነበረው አመለካከት ለአርዮስ የሐሰት ትምህርት መነሳት ምክኒያት መሆኑን)፥ “የደሪቨቲቭ ረዳትነት” (ለምሳሌ፥ አትናሲያስ፥ የካፖዶሲያን አባቶችና አገስቲን)፥ “የቁጥር ረዳትነት” (ለምሳሌ፥ ጀስቲን፥ ተርቱሊያንና አሪገን)፥ በመጨረሻም የአሥራ ዘጠነኛውና የሃያኛው ምዕተ ዓመት “አንቶሎጂካል ረዳትነት” (ለምሳሌ፥ ቻርለስ ሆጅ) እነዚህን ሁሉ አንሥቶ ይወያያል።³¹⁴

ጋይልስ “ሥላሴና ረዳትነት” የሚለው ርዕስ በጸፈው ላይ ያለኝን ትችት ለማቅረብ እፈልጋለሁ። በመጀመሪያ ደረጃ በርዕስ ጉዳዩ ላይ እጅግ በሰፊና በጠለቀ መልክ ያደረገውን ጥናት አደንቃለሁ። በተለይም ባለፉት ዘመናትና በአሁኑ ዘመን በዚህ ርዕስ ዙሪያ የተጻፉትን ጽሁፎች መዳሰሱ እጅግ ጠቀሜታ አለው። ነርቭን በሚነካና በሚያነጋግር በዚህ ጉዳይ በምሁራን አቀራረብ ማቅረቡ የሚያስመስግነው ነው። ይሁን እንጂ ጋይልስ የሥላሴን ምሥጢር ሙሉ በሙሉ የተረዳ ሆኖ ራሱን ማቅረቡና የሥላሴ ምሥጢር ከአዕምሮና ከመረዳት በላይ እንደሆነ በመጠኑም ቢሆን አለመጥቀሱ የሚያስወቅሰው ነው። ከዚህም በላይ “የሴቶች መብት አስጠባቂ እንቅስቃሴ” (“FEMINISM MOVEMENT”) ስለ ሥላሴ ባላቸው መረዳትና አተረጓጎም ጋይልስ እጅግ ተወስዷል። ከዚህም አቋሙ የተነሣ ሐሳቡ ተቀባይነት እንዲኖረው በሙሉ ጋይሉ ጥሯል። በተጨማሪም የሥላሴን ዶክትሪን በቤተ ሰብ ውስጥ የባልና የሚስት ግንኙነት እንዴት መሆን እንዳለበት ሐሳቡን በመለጠጥ ለማሳየት ብዙ ጥረት አድርጓል። ይህ አቋሙ ከወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት ጋር እንዲጋጭና ጉዳዩንም ግላዊ አድርጎ እንዲወስደው አስገድዶታል።

³¹⁴ See Kevin Giles, *The Trinity and Subordinationism*, 60-85.

በመጨረሻ ምንም እንኳን “ሥላሴን መስዋዊት” በተመለከተ ብዙ የሚያለያዩ እና ጋጋሪ ጉዳዮች ቢነሡም፣ አሁንም ቢሆን እኔ የማምነው ሦስቱም ስብዕናዎች ሥላሴ እንደሆኑና፤ እግዚአብሔር አብ፡ ወልድ፡ መንፈስ ቅዱስ አንድ አምላክ እንደሆነ ማመናችን ብቻ ሳይሆን፣ በዚሁም እምነታችን ልንቀጥልና ልንጠብቀውም ይገባል ብዬ ሙሉ በሙሉ አምናለሁ!!!

እዚህ ላይ ሁለት አደገኛ የሆኑ አመለካከቶች እንዳሉ ልጠቅስ አፈልጋለሁ። በአንድ በኩል ከሥላሴ መካከል በአንዱ ላይ ብቻ፣ ማለትም አባት በሆነው በእግዚአብሔር ላይ የተለየ ትኩረት የሚሰጥ አስተሳሰብ ነው። እንዲህ ዓይነቱ አካሄድ ወልድንና መንፈስ ቅዱስን የአብ (የአባት) ረዳቶች ("SUBORDINATES") እንደሆኑ እንድናስብ ያደርገናል። ካለን የባህል አስተዳደግ የተነሳ በውስጣችን ያለውን የሥልጣንና የኃይል ጥማት ማርኪያ ልናደርገው ፈፅሞ አይገባም። በሌላ በኩል ደግሞ ግንባራችንን አጠንክረን፣ ወገባችንንም ታጥቀን በፅናት ልንቋቋመው የሚገባው “የሴትነት መብት አስጠባቂ እንቅስቃሴ” አስተሳሰብን ነው። ይህ እንቅስቃሴ በሥላሴ ዶክትሪን ላይ አለአግባብ እያነበበና ለራሱም እንደሚመች እየተረጎመ ያለ ድርጅት ነው። በጣም ግልብ የሆነ፣ በእግዚአብሔር ቃል ያልተለወሰና፣ ሰው ሠራሽ የሆነ “እኩልነት” እንዲኖር የሚያፋልስ ሐሳብ በማምጣት ላይ ነው። ይኸ አስተሳሰብ የ“ፎርኮረሲስ” እሳቤንም ይሁን “አብሮ መደናሰ” ከሚለው ሐሳብ ጋር የሚጣጣም አይደለም። እንዲያውም ካርካይንን ይህን በተመለከተ የሰጠውን ማጠቃለያ ሐሳብ መጥቀስ መልካም ነው። እንዲህ ይላል፡ “በሥላሴ ውስጥ የሥልጣን እርከን” አለ ብለው በሚያምኑት (ዘዚዮሳስ)፣ እና ይህንን በሚቃወሙትና ፈፅሞ በማይቀበሉት (ሞልትማን፣ ላኩግናና ቦፍ) መካከል ያለው ውይይት ሊቀጥል ይገባዋል።³¹⁵ ከዚህም በላይ በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ያለው አመራር የሥልጣንና የኃይል አጠቃቀምና ልምምድ በብዙ ማስተዋል ልናጤነውና ስለ ሥላሴ ባለን መረዳት መሠረትም ሊቀረፅ ይገባዋል።

3. ሥላሴና የሥልጣንና የኃይል ጥያቄ፦

3.1 ሥላሴና የአመራር ልምምድ፦

አሁንም ሊነሳ የሚገባው ጥያቄ አንድ ሰው የአመራር ድርሻውን ሲለማመድ የሥልጣንና የኃይል አጠቃቀሙ እንዴት ሊሆን ይገባል? ስለ ሥላሴ ካለን መረዳት ምን ዓይነት መመርያዎች ልናሳድግ እንችላለን? ይኸንን ሐሳብ በምንነጋገርበት ጊዜ

³¹⁵ Karkkainen, *The Trinity*, 396.

ዴቪስ፡ ኬንዳልና፡ አ ኮሊንስ የሰጡት ማስጠንቀቂያ ልብ ማለቱ እጅግ ይጠቅማል። እንዲህ ይላሉ፡ “በጣም” ጥሩ የሆነ የሐሳብ አሰጣጥ ደንብ የ’አናሎጂ’ ትርጉሙ ወሰን ለአዲስ የሕይወት ማዛመድ እንዲስማማ ለማድረግ ብሎ ነገሩን መሳብ ወይንም መጎተትን የማያበረታታ ሆኖ፡ ... ነባር ለሆነው ለመጀመርያው ሰሚ ሌላ ትርጉም የማይሰጥ መሆን ይኖርበታል።”³¹⁶ ፊደስ ከዚህ ጋር የሚሄድ ሐሳብ ሦስትነት ያለውን እግዚአብሔር) በጥናቱ ላይ በሚፀፍበት ጊዜ በጥሩ ሁኔታ ገልጾታል። በተለይም የሥልጣንና የኃይል ልምምድና አጠቃቀም ጉዳይ ሲነሣ “የጭቆና ገጽታዎች” የሚለው የኮንስታንታይን ሥነ መለኮት ይህን ይመስላል፡ “በአንድ እግዚአብሔር ዶክትሪን፡ በድርቅና የቆመ ‘ሞኖተይዝም’”። ኮንስታንታይን የነበረው እምነት “አንድ የሚወክል ንጉሥ”፡ ‘ሉዓላዊነት ያለው ንጉሥ’፡ እና ‘በሰማያት ደግሞ አንድ ሉዓስ’ (“ONE LOGOS”) ብሎ ወደ ማመን ወስዶታል።³¹⁷

ፊደስ ኮንስታንታይን ክርስቶስ መከራን እንደ ተቀበለና እንደ አገልጋይ መሪ እድርጎ አልተረዳውም ብሎ ይገልፀዋል። ከዚያም በመቀጠል የክርስትና እምነት “እግዚአብሔርን በድርቅና ለብቻው የቆመ አንድ ስብዕና፡ ለብቻው ያለ አባት፡ የመጨረሻ ወሳኝ ዳኛ፡ ኃይለኛ ለሆኑ ሰዎች ድጋፍ የሚሰጥ እንደሆነ ፈጽሞ አያሳየንም።”³¹⁸ ይላል። ከዚህ ይልቅ “አንዱ ከሌላው ጋር ያለው መደጋገፍ ነው እንጂ፡ መጫን እንዳልሆነ በጠራ መልክ አስቀምጦታል። ፊደስ ሐሳቡን ለማብራራት የሳይጥርያንን “አንድ ስብዕና ያለው አመራር” መሆን አለበት ብሎ ያምን ስለነበር እንደ ምሳሌ ተጠቅሞበታል። እንዲያም ሳይጥሪያን ጳጳሱን “የቤተ ክርስቲያን አንድነት ምልክት” ብሎ ይወስደዋል። ጆሴፍ ሲ ራዚንገርም (በኋላ የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ፖፕ (POPE) ‘ፖፕ በነዲክት አሥራ ስድስተኛ’ ሆነው እስከ ቅርቡ ያገለገሉት) ሐሳቡን በማስረገጥ “በአንድ አጥቢያ ቤት ክርስቲያን ያለ ጳጳስ የቆመው ለቤተ ክርስቲያን ነው፤ አንዱ ለሁሉም በመሆን፤ ምክኒያቱም እግዚአብሔር አንድ፡ ለሁሉም ነው።”³¹⁹ ብለው ገልፀውታል። የ“ረዳትነት ሥነ መለኮት” እስካሁን ድረስ በአንዳንድ “ነፃ ወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት” እና “የቤት ቤተ ክርስቲያን እንቅስቃሴዎች” እየተለማመዱት ያለ ጉዳይ ነው። በእንዲህ ዓይነቱ አሠራር የመገዛት የሥል

³¹⁶ Davis, Kendall, and O'Collins, eds., *The Trinity*, 139.

³¹⁷ Fiddes, *Participating In God*, 63-64.

³¹⁸ Ibid., 66.

³¹⁹ Ibid., 67.

ጣን እርከን (HIERARCHY OF SUBMISSION") "ከታች ወደላይ" የሚሄድ ሆኖ ይታያል።³²⁰

ከዚያ በኋላ ፊደስ ዋና ሐሳቡ በሆነው "ፔሪኮሪሲስ" ላይ ያጠነጥንና ከመሳተፍ ጋር ያያይዘዋል። የ"ፔሪኮሪሲስ" ትርጉም ወሰን ሲሰጥ እንዲህ ይላል፦ "ቅብብሎሽ ("RECIPROCITY") ፦ አብሮ በመኖር ያለው ልውውጦሽ፤ እና በስብዕናዎች መሃል ያለው አንዱ በሌላው ላይ የመግባት ፍፁም የሆነ ነፃነት ነው።" በመቀጠልም ፊደስ ሁለት የ"ፔሪኮሪሲስ" ትርጉሞች ከላቲን ባህላዊ አጠቃቀም አምጥቶ ይጠቅሳል። አንደኛው "ፔሪኮሪሲስ" "አንዱ ስብዕና በሌላው ውስጥ አለ" ("ONE PERSON IS CONTAINED IN ANOTHER") የሚለውን ሐሳብ ነው።³²¹ ቶማስ አኩይናስ ይኸንን አባባል ይጠቀም ነበር። ሁለተኛው ደግሞ በመካከለኛው ዘመናት ይጠቀሙበት የነበረው "በዙሪያ መደነስ" የሚለው ትርጉም በመውሰድ ሦስትነት ያለው እግዚአብሔር በመለኰታዊ ዳንስ በሚንቀሳቀሱበት ጊዜ ፍፁም በሆነ ሕብረትና፤ አንዱ ሌሎቹን የማካተት ቢጋር (pattern) ያለው ነው።³²² የሚል ነው። በፍም "ፔሪኮሪሲስ" የሚለውን እሳቤ ለመተንተን የሚከተለውን ሐሳብ ይጨምራል፦ "ፔሪኮሪሲስ ሕብረት" የሚለው እሳቤ በሥላሴ መሃል ያለውን የግንኙነት ጥምረት ወይም ሥምረት ለማስመልከት ነው። በክርስትና እምነት እግዚአብሔርን ሰንለማመድ ሁልጊዜ አባት ፦ ልጅና፤ መንፈስ ቅዱስ እንድሆነ በማሰብ ነው። ከሌላው ሁሉ አገላለፅ ይኸ እሳቤ የበለጠ ይገልፀዋል።³²³ ቀጥሎም ሐሳቡን ያሰፋና እንዲህ ይላል፦ "በእኔ አመለካከት የሥላሴን መገለጥ ለመግለጽና በእግዚአብሔር ቃል እንደ ተገለጠው ለመረዳት የሚያስችል 'ፔሪኮሪሲስ' በሞዴልነት ከሌላው ሁሉ በተሻለ ሊወሰድ ይገባዋል። በ'ፔሪኮሪሲስ' እሳቤ አንጻር በሥነ መለኰትና በቤተ ክርስቲያን የተነሱትን ሐሳቦች ስናያቸው የክርስቲያን እግዚአብሔር ስብዕና ያልው፤ ግንኙነትን የሚወድ፤ መለኰታዊ ባሕርይ ያለው እንደሆነ ለመገንዘብ የሚረዳን እሳቤ ነው።"³²⁴

በጣም የሚያሳዝነው ነገር በቤተ ክርስቲያንም ኃይልን የተነሳ የአሠራር ችግሮች ሲነሡ፤ በአንዳንድ አጥቢያ ቤተ ክርስቲያኖች ውስጥ ያሉ የሙሉ ጊዜ አገልጋዮችና የቤተ ክርስቲያን ሽማግሌዎች ለሥልጣን ሲታገሉ፤ በአደራነት ከጌታ የተሰጣ

³²⁰ Ibid., 68.

³²¹ Ibid., 71.

³²² Ibid., 72.

³²³ Boff, *Trinity and Society*, 137.

³²⁴ Ibid.

ቸውን አገልግሎት ከሌላው ጋር ለመጋራት አለመፈለጋቸው ሲታይ፡ አልፎ አልፎ ለእንደራላቸው ንብረት አድርገው ለመያዝ ሲሞክሩ ይታያል። በእንዳንድ ቦታም በቤተ ክርስቲያን ያለው የመድረክ አገልግሎት ከጌታ ክብር ይልቅ፤ የሰው ክብር ግንጸባረቂያ ሲሆን ማየት አስተዋይ ለሆነ ሰው ልብ የሚሰጠር ክስተት ነው። በነይሮቢ፡ ኬንያ ኮሌጅ ውስጥ ስማርታ የእኔ ፕሮፌሰር የነበረው ዶ/ር ነርደን ፊ እንዳስቀመጠው ነው፡ “የኃይል ጥማትና ጥበበኛ ለመሆን ያለው ትግልና ጥረት በኃጢአት የወደቀው ዓለም ዋና ጣዖታት ናቸው።”²⁵

ልንጠይቀው የሚገባ ጥያቄ ግን ኃይልን ለመቀበል ለምን እንፈልጋለን? የሚለውን ነው። እውነት ወንጌልን ለመመስከርና ለመስበክ ነውና (የሐዋ. ሥራ 1፡8)፤ ለቅድስናና ትሑት ለሆነ አገልግሎት? ወይንስ ደግሞ “የግል ሥጋዊ ፍላጎት” ለሚሟሟ ላት ሸፋን፤ የራስን አስፈላጊነት ማሳያ፤ የሰውን አዕምሮ ለመሳብና ለመያዝ፤ በሌሎች ላይ ለመሰልጠን፤ ሌሎችን ለመግዛት እንዲያመቸን ከመፈለግ? እንዲህ ዓይነት አመለካከት ከቤተ ክርስቲያን አሠራር ጋር እንዴት ይገናኛል? የሚለውን ሐሳብ ላይ ለማተኮር እንዲመች የሚረስላቸው ሾልፍን የሐሳብ አቅርቦት በመወያየት ይኸንን ጉዳይ፡ (ማለትም፡ የሥልጣንና የኃይል ጥያቄ) በጥልቀት እንዳስሳለን።

3.2 ሥላሴና የቤተ ክርስቲያን አሠራር መዋቅር፤

ሚረስላቸው ሾልፍ በቅንነት እንደተነሣ የወንጌላውያን ሲስተማቲክ ቲዮሎጂያን የመጽሐፍ ቅዱስን ትምህርት ለማቅረብ ያህል ሳይሆን፤ በሰፋና በጠለቀ መልክ ስለቤተ ክርስቲያን ጉዳይ ሌሎች የሥነ መለኮት ምሁራን አንሥተው የሰጧቸውን የሐሳብ ትምህርት ቤቶችን በመተቸት የራሱን ሐሳብ አቅርቧል። ሾልፍ የሥላሴ ዶክትሪን በሚቀርፅበት ጊዜ በሌሎችም ዶክትሪኖች ባነሳቸው አስተሳሰቦች ምን ያህል እንደተቀረፀም አብራርቷል። በተለይም ደግሞ ስለ ሥላሴ ዶክትሪን ያለን መረዳት ስለቤተ ክርስቲያን አሠራር የሚኖረን ድምዳሜ ምን ያህል ተፅዕኖ እንዳለው ለማሳየት ችሏል። በተጨማሪም ስለ ደህንነትና ስለ ዳግም ምፅዓት ያለን አመለካከት የቤተ ክርስቲያን አሠራር ምን መሆን እንዳለበትም ይቀርፀዋል ብሎ ያምናል።

እንዲያውም ካርካይነን የሾልፍን ጽሁፍ አንስቶ እንዲህ ይላል፡-

²⁵ Gordon D. Fee, *The First Epistle to the Corinthians, New International Commentary on the New Testament*, (Grand Rapids, MI: William B. Eerdmans Publishing Company, 1987), 75.

“የሮም ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን የሆነው ካርዲናል ጆሴፍ ራዚንገር እና የምሥራቅ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን የሆነው ዚዚዮሳስ አስተሳሰቦችን በመፃረር ሾልፍ የነፃ ቤተ ክርስቲያን የቤተ ክርስቲያን አሠራር አንፃር የቀረበው አቅርቦት በአሥራ ሰባ ተኛው ክፍለ ዘመን ተነሥቶ የነበረውን የመጀመርያው የባፕቲስት ቤተ ክርስቲያን ቲዮሎጂያን የነበረው ሐሳብ ይመስላል።”³²⁶

ካርካይነን በመቀጠልም እንዲህ ይላል፡-

“ምንም እንኳን ሾልፍ በግለሰብ ላይ ያተኮረ የፕሮቴስታንት የቤተ ክርስቲያን አሠራርና የነፃ ቤተ ክርስቲያን የቤተ ክርስቲያን አሠራር (ECCLESIOLOGY)” ጠቅላላ ባለ መልክ ለመስጠት ቢሞክርም፤ ስለ ቤተ ክርስቲያን ባለው መረዳት ግን ግለሰብና ሕብረተ ሰብ ትክክለኛ ስፍራ እንዲኖራቸው በማድረግ ነው።”³²⁷

ሾልፍ ሁለት በጣም አስፈላጊ የሆኑ ጥያቄዎችን ያነሳል፤ እነዚህም “ቤተ ክርስቲያን ማን ነች?” እና “ቤተ ክርስቲያን የት ነች?” የሚሉ ጥያቄዎችን ካነሳ በኋላ በሥነ መለኰት አንፃር ሲመልስ እንዲህ ይላል፡-

“የክርስቶስ መንፈስ ባለበት ከወደፊት ተስፋ ስጦታ አኳያ የእግዚአብሔር አዲስ ፍጥረት በታሪክ ውስጥ በመጠባበቅ (ለምሳሌ፡ ሮሜ 8፡ 23፤ 2ቆሮ. 1፡ 22፤ ቆላ. 1፡ 11-20) ÷ በቤተ ክርስቲያን አሠራር ውስጥም ስላለ፤ እዚያ ቤተ ክርስቲያን አለች፤ ... ይኸ በመንፈስ ቅዱስ መካከለኛነት ሦስትነት ካለው እግዚአብሔር ጋር ያለው የግንኙነት ጥምረት በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ጉባዔ እንዲኖር ያደርጋል።”³²⁸

እንዲህ ዓይነቱ የልምምድ ልዩነት በካቶሊክ፣ በኦርቶዶክስና፣ በነፃ ቤተ ክርስቲያኖች በቤተ ክርስቲያን አሠራር ጉዳይ ልዩነት እንዲኖር አድርጓል። ካርካይነን በኢፒስኮፓልና በነፃ ቤተ ክርስቲያን የባህል አሠራሮች መካከል ያለውን ልዩነት ሲገልፀው እንዲህ ይላል፡-

“አንደኛ በካቶሊክና በኦርቶዶክስ የባሕል አሠራር መሠረት የነፃ ቤተ ክርስቲያን የቤተ ክርስቲያን አሠራር የክርስቶስን ህላዎት መኖሩን ለማስረገጥ የሚያስችለው ጳጳስ የላቸውም፤ በነፃ ቤተ ክርስቲያን ባሕላዊ አሠራር ግን ጳጳስ መኖሩ አያስፈልግም። ሁለተኛ በኢፒስኮፓል ሞዴል መሠረት የክርስቶስ ህላዎት በቅዱስ ሥርዓቶች

³²⁶ Karkkainen, *An Introduction to Ecclesiology*, 134.

³²⁷ Ibid.

³²⁸ Volf, *After Our Likeness*, 129.

ውስጥ የገለጻል፤ በነፃ ቤተ ክርስቲያን የተቃራኒው የክርስቶስ ህላዎት መካከላኛ ነገር ሳያስፈልገው በአጥቢያ ቤተ ክርስቲያን ሐብረት መሃል ይከሰታል። ሦስተኛ በኢፒስ ኮፓል ባህላዊ አሠራር መሠረት ቅዱስ ሥርዓቶች በሚካሄዱበት ጊዜ እንጂ ክርስቶስ ለማይጨበጡ የታሠረና የተያያዘ አይደለም፤ በነፃ ቤተ ክርስቲያን ግን በውጭ በግልፅ በሚደረጉ ሥርዓቶች ሳይሆን፤ በእምነትና በመታዘዝ ላይ ስንሆን ከክርስቶስ ጋር ያለን ሐብረት የሠመረ ይሆናል። አለበለዚያ የቤተ ክርስቲያንን ህልውና ይጠራጥራል።”³²⁹

ቮልፍ ሐሳቡን በማስረገጥ “ምንም እንኳን የነፃ ቤተ ክርስቲያን የቤተ ክርስቲያን አሠራር በግለሰቡ ላይ ያተኩረ ቢሆንም፤ እውነታው ግን ሐብረተ ሰቡ ብዙ ሚና ይጫወታል።”³³⁰ በተጨማሪም ቮልፍ በትርፍ ጊዜ የሚያገለግሉ አገልጋዮች አስፈላጊ ጊነት የተለየ ትኩረት በመስጠት ሐሳቡን ይገልጻል። ስለ እርሱም ሐሳብ ካርካይንን ሲጠቅስ እንዲህ ይላል፡ “ቮልፍ አቀራረቡን 'ተሳትፎ' ያለው የቤተ ክርስቲያን አሠራር' ብሎ ይጠራዋል። የነፃ ቤተ ክርስቲያን ለሌሎች አብያተ ክርስቲያናት የሚያቀርቡት ተግዳሮት 'የንጉሥ ካህናት' የሚለው ለሁሉም አማኝ የተሰጠው ዕዳሎ ትና መብት ያለው አንድምታ በደንብ ማብራራት አለባቸው በሚለው ሐሳብ ያምናል።”³³¹ ቮልፍ ሌሎች የቤተ ክርስቲያን አሠራር ሞዴሎችን ከነፃ ቤተ ክርስቲያኖች ካመጣ በኋላ የራሱን የቤተ ክርስቲያን አሠራር መረዳት በሚገባ አስቀምጧል። ዋና ዓላማው “የቤተ ክርስቲያንን ራዕይ ሦስትነት ካለው እግዚአብሔር የበለጠ ለማየትና ለማብራራት ነው።”³³²

የቮልፍ ዋና ሐሳብ የተመሠረተው “የኢክሜኒካል የቤተ ክርስቲያን አሠራር አበይት የሆኑ የፕሮቴስታንት የቤተ ክርስቲያን አሠራር ውበቶች ያደጉትና የተቀረፁት በካቶሊክና በእርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ድምጾች ነው” በሚል እምነቱ ነው።³³³ ከዚህም የተነሣ ከራዚንገርና ከዚዚዮሳስ የሥነ መለኮት ሐሳቦች ጋር፤ ማለትም የቤተ ክርስቲያን ምንነት እና አንድነት የተመሠረተው የጋራ በሆነ ለአገልግሎት ተለይተው በተሾሙ በሚደረገው አገልግሎት ነው ብለው ከሚያምኑት ከሁለቱ ምሁራን ጋር ውይይት ፈጥሮ ይወያያል።

³²⁹ Karkkainen, *An Introduction to Ecclesiology*, 136.
³³⁰ Volf, *After Our Likeness*, 24.
³³¹ Karkkainen, *An Introduction to Ecclesiology*, 140; See also Volf, “A Protestant Response to ‘We Are the Church: New Congregationalism,’” *Concillium* 3 (1996): 37-38.
³³² Karkkainen, *An Introduction to Ecclesiology*, 2.
³³³ Ibid., XI.

ቮልፍ ምንም እንኳን በግልፅ በመግቢያው ላይ ባያካትተውም ዋናው አንገብጋቢ ጉዳይ የሥልጣን፥ የአገልግሎትና የካሪዝማ ባህርይ ነው። የቮልፍ ፍላጎት “እኛ ነን ቤተ ክርስቲያን የሚለውን የነፃ አብያተ ክርስቲያናት ጩኸት ከሥላሴ አሠራር አንፃር ለማሳረፍና የቤተ ክርስቲያን አሠራር ፕሮግራም ደረጃም እንዲደርስ ለማድረግ ከካቶሊክና ከአርቶዶክስ የቤተ ክርስቲያን አሠራር ጋር በማነፃፀር ለማቅረብ ነው።”³³⁴ ቮልፍ በመቀጠልም እንዲህ ይላል፡- “የቤተ ክርስቲያን መረዳት ከባሕላዊ የሥልጣን እርከን ወጥቶ ተሳትፎ ወዳለበት ሞዴሎች የቤተ ክርስቲያንን ገፅታ ወደ ማሳየት እየሄደ ነው።”³³⁵ ግልፅ የሆነው ጥያቄ ግን ቤተ ክርስቲያን የት እንዳለችና በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ያለው የሥልጣንና የኃይል አጠቃቀም ጉዳይ ነው። ቤተ ክርስቲያን ያለችው በሮም፥ በኮንታንቲኖፕል፥ ወይንስ እኛ ግለሰብ አማኞች ስብሰብ ነን ቤተ ክርስቲያን? የቤተ ክርስቲያን ሥልጣን ያለው ለአገልግሎት ተለይተው በተሾሙት (ORDAINED) አገልጋዮች እጅ ነው? ወይንስ በተሰበሰበው የአማኞች ሕብረት ውስጥ?

ቮልፍ የሚያመጣው የክርክር ሐሳብ ቤተ ክርስቲያን ያለችበትን ሥፍራ ለማወቅ ያህል አይደለም። “ከቤተ ክርስቲያን አሠረር ጋር በተያያዘ ያለው ክርክር ቤተ ክርስቲያን ሕብረተ ሰብ ስለሆነች፥ የክርስትና እምነት በአሁኑ ጊዜ እውነተኛ የሆነ ሕይወት የሚኖርበትና በትክክልም መተላለፍ ያለበት ስለሆነ ክርክሩ ሚስቶሎጂካል ነው።” ይላል።³³⁶ ከአንድ በላይ የቤተ ክርስቲያን አሠራር ሞዴል መኖር እንደሚቻል አጥብቆ ያምናል። ብዛት ያለው የቤተ ክርስቲያን አሠራር ሞዴሎች አስፈላጊ መሆኑና ጠቃሚም እንደሆነ ያምናል። እንዲህ ብሎ ይገልፀዋል፡- “የነፃ ቤተ ክርስቲያኖች የቤተ ክርስቲያን አሠራር ሞዴል ከሌሎች ሞዴሎች ሁሉ የተሻለና የበላይ ነው ብዬ ለማሳየት ብዋክር በተመኘሁ።”³³⁷ ሆኖም ግን ቮልፍ ምንም እንኳን የነፃ ቤተ ክርስቲያኖች የቤተ ክርስቲያን አሠራር ሞዴል በአሁኑ ጊዜ ከሌሎቹ ሞዴሎች የተሻለና የላቀ መሆኑን ቢያውቅም፤ ከካቶሊክና ከአርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ባህላዊ የቤተ ክርስቲያን አሠራር ሞዴሎች መልካም ነገራቸውን በመውሰድ የቤተ ክርስቲያንን እምነት ይዘቱን በንፅህና መጠበቅ እንደሚቻልም ያውቃል። ከዚህ የተነሣ ራዚንገርንና ዚዚዮሳስን የውይይቱ ወዳጆች አድርጎ ወስዷቸዋል።

³³⁴ Ibid., 11.

³³⁵ Ibid., 12.

³³⁶ Ibid., 11.

³³⁷ Ibid., 22.

ቮልፍ ራዚንገርንና ዚዚዮሳስን የውይይቱ ወዳጆች አድርጎ የወሰደበት ምክኒያ ት ሁለቱም ያላቸው የቤተ ክርስቲያን አሠራር እሳቤዎች ብዙ ተጽዕኖ ያመጡ በመሆናቸው ነው። መጀመሪያ ቮልፍ የራዚንገር “ሕብረትና አንድነት” (“COMMUNION AND WHOLE”) የሚለውን ሐሳቡን በማንሳት በስፋትና በጥልቀት ይወያያል። በቮልፍ አመለካከት ራዚንገር “ሕብረት” የሚለው ሐሳብ እንደ ዋና ማዕከላዊ እሳቤ አድርጎ ከመውሰዱም ሌላ “የቤተ ክርስቲያን ምንነት በግልና በአንድነት መካከል በሰው 'እኔ' እና በመለኰት 'አንተ' (between the human "I" and the Divine "Thou") መካከል በዓለም አቀፍ 'እኛ' ውስጥ ያለ ሕብረት ነው።”³³⁸

ራዚንገር የክርስትና እምነት አነጋገሪ ጉዳይ ከአንስቲን ሐሳብና መረዳት በመነሳት በጥልቀት ነገሩን በማየት “አጥቢያ ቤተ ክርስቲያንን ከትልቋ ቤተ ክርስቲያን ጋር ያላትን ልዩነት በማሳየት፡ በቡድን ውስጥ ያለ ተንቀሳቃሽ ሕይወት ብቻ አድርጎ ወስዶታል።”³³⁹ ቮልፍ ራዚንገር የጳጳስን የአንድ አጥቢያ ወይም የተወሰኑ አጥቢያ ቤተ ክርስቲያኖች መሪ የመሆኑ አስፈላጊነት ሲናገር “እያንዳንዱ አጥቢያ ቤተ ክርስቲያን የተደራጀው የውስጥ አሠራሩ ከላይ ወደ ታች በሆነ መልክ ነው፡ ምክኒያ ቱም በጳጳስ ስለሚመራና መመራትም ስላለበት። ስለዚህም ነው 'የሞናርኪካል ኤፒስኮፔት' የቤተ ክርስቲያን የማይናወጥ አሠራር ሆኖ የሚወክለው።... አንድ ጳጳስ በአንዲት አጥቢያ ቤተ ክርስቲያን የቆመው ለቤተ ክርስቲያን 'አንዱ ለሁሉም' የሚለው እምነት መሠረት ነው። ምክኒያቱም እግዚአብሔር አንድ ለሁሉም ነው።” ብሎ ከማመኑ የተነሣ ነው ይላል።³⁴⁰

ፊድስ፡ ቮልፍ በራዚንገር ላይ ያቀረበውን የተቃውሞ ሐሳብ በመውሰድ እንዲህ ይላል፡-

“ራዚንገር ይህን ዓይነት ቢጋር (pattern) ያሳደገው አንድ መለኰት የሆነ ስብዕና እንዳለ በቅድሚያ የሚያምነው እምነቱ ስለሆነ ነው።... ይህ አስተሳሰብ ግን በእግዚአብሔር ውስጥ ያለው ንፁህ የግንኙነት ሥምረት ከጳጳስ ጋር ማያያዝ የማይመች አካሄድ ከመሆኑም ሌላ፡ በመጨረሻ የሚደረግ የረዳትነት አስተሳሰብ አንዱ ብዙኃኑን እንደሚጨፈልቅ የሚያመለክት አደገኛ ሐሳብ ነው።”³⁴¹

³³⁸ Ibid., 30.
³³⁹ Ibid., 22.
³⁴⁰ Ibid., 56.
³⁴¹ Fiddes, *Participating In God*, 86.

ፊደስ በተጨማሪ ራዚንገር “ሞናርኪዝም” የሚለውን ሐሳብ ይቃወማል፤ ከ ሥላሴ ጋር እንዲህ ማሰቡም በጥንት ዘመን በነበሩት አንዳንድ አባቶች አስተሳሰብ “በጊዜውበነበረው የፖለቲካ ‘ሞናርኪዝም’ በመወሰድ ዓላማዊ የሆነ የእግዚአብሔር ሉዓላዊነት ያለው ንጉሥ ለሚያስቡ ሰዎች ክፍተት የሚሰጥ መሆኑን አልተገነዘቡም፡ : በቤተ ክርስቲያን አሠራር አንፃርም እንኳ አንዱ ሌሎችን በሙሉ በመጨፍለቅ ሥልጣኑን ያለ አግባብ ሊጠቀም መቻሉን የሚያበረታታ ሐሳብ መሆኑን አሳስተዋልም ::” ይላል።³⁴² በቮልፍ መሠረት ራዚንገር የሕብረት ትርጉሙ ወሰን ሁለት ዓይነት ገፅታ ያለው ሥላሴን አክርሮ በመውሰድ “ከ ... መሆን” (“Being

From”) እና “ወደ ... መሆን” (“Being

Toward”) በሚሉ ሐሳቦች አጠቃሎታል ይላል።³⁴³ ከዚህም በላይ ቮል

ፍ የራዚንገርን ሐሳብ በመቃወም እንዲህ ይላል፡- “የሥላሴ ንፁህ የግንኙነት ሥምረት ከኃይል እርከን ጋር ማያያዙ፡ ግላዊ የሆነ የኃይል አጠቃቀም በሥላሴ መሃል እንዳለ ካለው እውነታ ጋር የማይሄድ ሐሳብ መያዙ የሚያሳስብ ነው።”³⁴⁴

ፊደስ የቮልፍን የሐሳብ አቀራረብ በመውደድ እርሱን የሚደግፍ ነገር እንዲህ በሚል ያቀርባል፡-

“ዋናው ፍላጎቱ በቤተ ክርስቲያን ምን ዓይነት የሥልጣን መዋቅር መኖር እንዳለበት ለመግለፅ፡ የቤተ ክርስቲያን የአሠራር ሞዴል ለመቅረፅ ነው። ይህም ጆሴፍ ካርዲናል ራዚንገር ግንኙነትን በተመለከተ ያለው ዶክትሪን በእግዚአብሔር ውስጥ ካለው ግንኙነት ቀጥተኛ መሥመር በማበጀት ግለሰብ የሆኑ ክርስቲያኖች ራሳቸውን እያጡ ‘ከ’ እና ‘ወደ ሌሎች’ በመሆናቸው በአንዱ በክርስቶስ ውስጥ (ማለትም፡- ዓለም አቀፍዊ የሆነ ቤተ ክርስቲያን የሆነው) ራሳቸውን ያገኙታል። ብሎ ያምናል።” ይላል።³⁴⁵

ቮልፍ ከራዚንገር በኋላ የዚዚዮላስን “የቤተ ክርስቲያን አሠራር” ያለውን ትችት ያቀርባል። ቮልፍ የዚዚዮላስ ሐሳብ “ቤተ ክርስቲያን ቤተ ክርስቲያን እንድትሆን ያደረጋት ምንድነው?” የሚለውን አነጋጋሪ ጉዳይ አጥልቀን እንድናስብ አድርጎናል።” ይላል። ይህንን ሳደርግ የቤተ ክርስቲያን አሠራር ምን መሆን እንዳለበትም እንድንመለከት ያስገድደናል። ዚዚዮላስ በሥልጣን ጥያቄ ጉዳይና የጳጳስን ኃይል

³⁴² Ibid., 67.

³⁴³ Volf, *After Our Likeness*, 57.

³⁴⁴ Ibid., 72.

³⁴⁵ Ibid., 82.

የሚገልፅበት አገላለፅ ሾልፍ ሲወያይ “ጳጳሱ 'የክርስቶስ መስዊድ' ስለሆነ የክርስቶስን ሀላፊነት እንዲኖር መካከለኛ ከመሆኑም በላይ የአጥቢያ ቤተ ክርስቲያን ነባራዊነት ስለሆነ ሌሎች አጥቢያ ቤተ ክርስቲያኖች 'በሐዋርያነት' በጊዜ ውስጥና 'በማስታረት' በቦታ ወይም በሥፍራ ውስጥ የሚያገኘኝ ነው” ብሎ ያምናል ይላል።³⁴⁶ እንዲያውም፡ ሾልፍ ዚዚዮሳስ “በእግዚአብሔር አባት 'ሞናርኪ' ነው የሚያምነው፤ ምክኒያ ቱም የሥላሴ ሕብረት ለእግዚአብሔር አብ አባትን ቅድሚያ ይሰጥና እርሱ ደግሞ ከወልድና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር ሕብረት ያደርጋል።” ብሎ ያምናል ይለዋል።

ዚዚዮሳስ ሥላሴን ሞዴል አድርጎ በመውሰድ በሰው መሃል ላለው ሕብረት ሞዴል መውሰድ እንደሚቻል ሲያስብ “አንድ -ብዙኃን” በሚለው እምነቱ ላይ ተመርኩዞና ጳጳስ ደግሞ አጥቢያ ቤተክርስቲያኖችን የሚያገኘኝና አንድ የሚያደርግ ማዕከላኛ ሰው በመሆኑ ይህ ደግሞ ከሥላሴ ጋር አብሮ የሚሄድ ነው ብሎ ያምናል።³⁴⁷

ለዚህ ነው ዚዚልዮሳስ “ለአገልግሎት መለየትና መሾም የተሾመው ሰውና ሕብረተሰቡን ያገናኛል” ብሎ የሚያምነው።³⁴⁸ ጌራልድ አኪሊንስ በትክክል አስቀምጦታል፤ በተለይም ጃስቲን ማርቲር እና አሪንን ያቀረቧቸው ሐሳቦች ከተቃወመ በኋላ እንዲህ ይላል፡ “ስለ ወልድ (ልጅ) 'እንደ ሌላ/ሁለተኛ እግዚአብሔር' አድርጎ መናገር አንድ እግዚአብሔር እንዳለ የምናምነውን እምነት ያፈርሳል። ... ወይም ደግሞ ተቀባይነት ወደሌለው 'ረዳትነት' ውስጥ ያስገባና ወልድ እውነተኛ መለኰት መሆኑን በማስቀረት ሁለተኛ ደረጃ እግዚአብሔር' ያስደርገዋል።”³⁴⁹ ቴድ ፒተርስንም ዚዚዮሳስን በመቃወም ያቀረበው ሐሳብ የሚከተለው ነው፡

“የሰብዕና ("PERSONHOOD") የሚያነጋግር ጉዳይ የመጣው ረዳትነት ከሚለው አስተሳሰብ ነው። ሰብዕና የሚለው ሐሳብ ከተለመደው ቢጋር አንፃር አይተን ይዘት ያለው ነው ብለን ካስብን፤ እያንዳንዱ ሕብረተሰብ ሥላሴም ጭምር የግለሰቦች ቅምር ነው ወደሚል መረዳት ይወስደናል። ነገር ግን በቅርብ ወዳሉ የሐሳብ ዕድገቶች ብንመለከትና 'ሂደት እና 'ጠቅላላ መልክ' አንፃር ከወሰድነው በሕብረተሰቡ ውስጥ ያለው የግንኙነት ሥምረት የሚለውን አስተሳሰብ ለመገንዘብ እንችላለን። ምክኒያቱም ጠቅላላ መልኩ ከነጠፋ ነገሮች ድምፅ ይበልጣል።”³⁵⁰

³⁴⁶ Ibid., 132.
³⁴⁷ Ibid., 107.
³⁴⁸ Volf, *After Our Likeness*, 113.
³⁴⁹ O'Collins, *The Tripersonal God*, 90.
³⁵⁰ Peters, *God as Trinity*, 36.

ፒተርስ በመቀጠልም “ሥላሴን በስብዕና መሃል የግንኙነት ሥምረት’ አድርገን የተረዳነው በምሥራቅና በምዕራብ (አብያተ ክርስቲያናት) መካከል ካለው ውይይት

የመነጨ ነው።”³⁵¹ ይላል። ሾልፍ ከዚዚዮላስ ጋር ያደረገውን ውይይት ካየን በኋላ ፒተርስ ያለው አቋም ቤተ ክርስቲያንን ዓለም አቀፍ ሆኖ የምታያይዝ አድርጎ መውሰድም ይሁን፤ የሥላሴ መልክ ያላት ሐብረት እንደሆነች ማሰብንም ይቃወማል። ይህ ዓይነት አመለካከት የአንድን ሰው ጨቋኝና የሚጋፋ አመራርን ይደግፋል፤ ጳጳሱም “በአጥቢያ ቤተ ክርስቲያንና በአለም አቀፉ ቤተ ክርስቲያን መሃል አስፈላጊ የመገናኛ ነጥብ ነው፤ የክርስቶስን አካል አገናኝ ነው” ብሎ ማሰብም ትልቅ ስህተት እንደሆነ ያምናል።

ካርካይንን ባቀረበው የቤተ ክርስቲያን ታሪክ ጥናት የዚዚዮላስን ሥነ መለኮት በሥላሴ ላይ ያለው መረዳት በመመዘን እንዲህ ይላል፡ “የኦርቶዶክስ ተቺዎች እንኳን የዚዚዮላስ መሠረታዊ ሐሳብ ‘በግለሰብ’ እና ‘በስብዕና’ መካከል ያለውን ልዩነት ከከፖዶሲያንስ ጋር ማያያዝ እንደማይቻል አስተውለዋል።”³⁵² ካርካይንን በመቀጠልም የራሱን አመለካከት እንዲህ ሲል አቅርቧል፡

“ሆኖም ግን ይኸ ለአንዳንዶች የዚዚዮላስን ሥነ መለኮት የነበረው ተቀባይነት የሚመታ እንደሚመስል ሊያስቡ ቢችሉም፤ እኔ ግን በሚዛን ከተጠበቀው ከሚሮስላቭ ሾልፍ አቀራረብ ጋር እስማማለሁ። ሾልፍ የዚዚዮላስ የሥላሴ ዶክትሪን (የቤተ ክርስቲያን አሠራርም) በራሱ እግር መቆም የሚችል ነው፤ ምንም እንኳን ታሪክን ያየበት የሐሳብ አቀራረቡ ስህተት ቢኖርበትም ብሎ ያምናል።”³⁵³

ሾልፍ የራዚንገርንና የዚዚዮላስን የቤተ ክርስቲያን አሠራሮች በጥንቃቄ ከመረመረ በኋላ የራሱን ሐሳብ ያቀርባል። አንደኛ ቤተ ክርስቲያን፡ ቤተ ክርስቲያን እንድትሆን ያደረጋት ምንድር ነው? የሚለውን ጥያቄ በመመለስ ይጀምራል። ሾልፍ ስለ ቤተ ክርስቲያን ያለው መረዳት “ሥላሴነት (ሦስትነት)” ያለው እግዚአብሔር በሥላሴነቱ ውስጥ ያለው ፍፁም የሆነ መረዳዳት፡ አንዱ በሌላው ውስጥ መኖሩንና በክብር የተለወጠው የእግዚአብሔር ሕዝብንም ያመለክታል።” የሚል ነው።³⁵⁴

ሾልፍ ሐሳቡን በማቴዎስ 18፡ 20 ላይ የመሠረትና የአማኞች ጉባዔ ጠቅላላ የክርስ

³⁵¹ O'Collins, *The Tripersonal God*, 97.
³⁵² Karkkainen, *The Trinity*, 97.
³⁵³ Ibid.
³⁵⁴ Volf, *After Our Likeness*, 128.

ቶስ አካል መሆኑን አስረግጦ ይናገራል።³⁵⁵ ሾልፍ የቤተ ክርስቲያን ትርጉሙ ወሰን ወደፊት ካለው ተስፋ አንፃርም ይመለከትና “የቤተ ክርስቲያን የወደፊት ተስፋ በአዲሱ የእግዚአብሔር ፍጥረት ውስጥ ፍፁም የሆነ መረዳዳት ያለው ሦስትነት ያለው እግዚአብሔር አንዱ በሌላው ውስጥ የመኖር ውህደትና በክብር የተለወጠው የእግዚአብሔር ሕዝብ ሕብረት ነው።” ይላል።³⁵⁶ ቤተ ክርስቲያን የተቋቋመችው በክርስቶስ ስም አምነው በዳኑና በእርሱም ሕይወት በሚኖሩ ሰዎች ነው። በፍም የሾልፍን ሐሳብ በማስረገጥ (በማፅናት) “የቤተ ክርስቲያን አንድነት የሥልጣን እርከንና መዋቅር ያለው ተጨፍልቆ አንድ መሆንን አያካትትም። ከዚህ ይልቅ ‘ፔሪኮሪሲስ’ በታመኑት ሁሉ መካከል ሌሎችን በአገልግሎት በመድረስ ሚሽን ውስጥ ይገለፃል።” ይላል።³⁵⁷ “በዚህም ምክኒያት ምንም እንኳን ለአገልግሎት መለየትና መሾም ባይኖርም፤ የእጋ መቀበያ መንገዶች የሆኑት ቅዱስ ሥርዓቶች፤ ማለትም የውሃ ጥምቀትና የጌታ እራት አስፈላጊዎች ናቸው።” ብሎ ያምናል።

በሾልፍ መሠረት “እያንዳንዱ አጥቢያ ቤተ ክርስቲያን በራሱ የቆመ የሚያደርገው በመንፈስ ቅዱስ በኩል የክርስቶስ ህላዎት ከመሆኑም ሌላ፤ ከሌሎች አጥቢያ ቤተ ክርስቲያኖች ጋር በአንዴ የሚያገናኘው፤ እርስ በርሳቸውም የተያያዙ እንዲሆኑ የሚያደርግም እርሱ (ክርስቶስ) ነው።”³⁵⁸ ከዚህም ሌላ ሾልፍ “አንድነት ያለ ልዩነት፤ ልዩነትም ያለ አንድነት ሊኖር አይችልም።” ብሎ አስረግጦ ይናገራል።³⁵⁹ ይኸንን ሐሳብ በማቅረብም ሾልፍ “አንድ - ብዙኃን” በሚለው ሐሳብ ላይ በአንድና በብዙኃን መካከል ያለውን ግንኙነት በተመለከተ አስፈላጊ ጥያቄ ያነሳል።³⁶⁰ ሾልፍ ግንም ሰው “የእግዚአብሔርን አንድነት በ‘ፔሪኮሪሲስ’ ለማየት መቻል አለበት። ይኸውም አንዱ የመለኩት ስብዕና ከሌሎቹ ሁለት የመለኩት ስብዕናዎች ጋር ባለው ግንኙነት ብቻ ሳይሆን፤ ነገር ግን በውስጥ ለሚደረገው ድርጊት የሌሎቹ ስብዕናዎች ማዕከለኛ ስብዕና ነው።”³⁶¹ የአኮሊንስ የ“ፔሪኮሪሲስ” ትርጉሙ ወሰን ሾልፍ ካለው መረዳት ጋር ይስማማል። ስለዚህም እንዲህ ይላል፡

³⁵⁵ Ibid., 138.
³⁵⁶ Ibid., 128.
³⁵⁷ Boff, *Trinity and Society*, 106.
³⁵⁸ Volf, *After Our Likeness*, 156.
³⁵⁹ Ibid., 191.
³⁶⁰ Ibid., 192.
³⁶¹ Iv&A., 203.

“በሥላሴ ሕብረት ውስጥ 'አንድ መሆን' በስብዕናዎቹ መሃል ያለውን እውነተኛ ልዩነት ("DISTINCTION") ሳይኖር ምንም ቢሆን ሊሆን አይችልም። 'ፔሪኮሪሲስ' ወይም 'በመስማማትና፥ በመጣጣም አብሮ መኖር' ማለት በጣም የጠለቀና የላቀ የአብሮነት ህላጭ፥ አንዱ በሌላው ውስጥ የመኖር፥ አንዱ ከሌላው ጋር መሳተፍ ወይም መተባበርን ሲያመለክት፥ሆኖም ግን ሦስቱ ስብዕናዎች በእርስ በርሳቸው አይዋዋጡም።”³⁶²

ፆልፍ የራዚንገርን “ሞኒስቲካል የሆነ የቤተ ክርስቲያን መዋቅርን” እና የዚሁ ዚዮላስን “በእግዚአብሔር አባትነት ላይ ያጋደለ የሥላሴ ሥነ መለኰት”³⁶³ ከተቃወመ በኋላ ምላሽ ሲሰጥ እንዲህ ይላል፡ “የሥላሴ ስብዕናዎችንና ያላቸውም ግንኙነት የሚደጋገፉና አብሮ በአንድነት በቅብብሎሽ ውብ በሆነ መልክ የሚፈሱ እንደሆኑ ልናስብ ይገባል።”³⁶⁴

ዳሩ ግን ፊደስ በመጽሐፉ ላይ የፆልፍን ሐሳብ አንስቶ “ፆልፍ ይህ ዓይነት የውስጥ የግንኙነት ሥምረት/ ጥምረት በሰዎች መካከል በፍፁምነቱ ሊኖር እንደማይችል ይገነዘባል፤ ምንም ያህል ከሌሎች ሰዎች ጋር ልባችን ቢናጥና ፍቅራችንም ግለኝነት የሌለው ቢሆንም፥ እንዲህ ዓይነቱን የግንኙነት ሥምረት ሊኖረን እንደማይችል ያውቃል። ፆልፍ የሚያመለክተው በ'ግል' ውስጥ ያለው እውነት 'በተወደደው' ሳይሆን፥ ፍቅርን መለማመድ በሚገባው ውስጥ ነው።”³⁶⁵ ከዚህም በመቀጠል በመለኰት ስብዕናዎች መሃል ያለው ግንኙነት እግዚአብሔር አብ (አባት) ለዚህ ምክኒያት በሌሎቹ ላይ የሚሠለጥን፥ ወይም 'የመጀመሪያ' ሳይሆን፤ አንዱ በሌሎቹ መሃል ያለ ነው።”³⁶⁶ ብሎ በማስረገጥ ይናገራል። በተጨማሪም ፊደስ “ከዚህም በላይ የራዚንገርን የሥላሴ የቤተ ክርስቲያን አሠራር ዶክትሪንን መቃወም በሥላሴ መሃል ያለውን የግንኙነት ሥምረትን/ ጥምረትን አሳንሶ ማየት አይደለም። የ“ፔሪኮሪሲስ” ግንኙነቶች አንዱ ለሌላው የሚገዛ እንደሆነ ወይም 'ረዳት' እንደሆነ አያመለክትም።” ይላል።³⁶⁷ ፆልፍ ይኸንን ሐሳብ በማፅናት “የሥላሴ ግንኙነቶች የተገለጸው አንዱ በሌሎቹ ላይ የሰለጠነበት የፒራሚድ (PYRAMIDICAL DOMINANCE)”

³⁶² Ibid., 179.

³⁶³ Ibid., 214-215.

³⁶⁴ Ibid., 215.

³⁶⁵ Fiddes, *Participating In God*, 47.

³⁶⁶ Ibid., 83.

³⁶⁷ Ibid.

(የራዚንገር ሐሳብ)፤ ወይም የሥልጣን እርከንና መዋቅር ያለው 'አንድ' እና 'ብዙኃን' ("THE ONE AND THE MANY") (የዚዚያሳስ ሐሳብ) ሳይሆን፤ ነገር ግን የአንድነት ጥምረት ("POLYCENTRIC") እና 'በመከባበርና ፍፁም በሆነ ቅብብሎሽ አብሮ እንደ ውሃ መፍሰስ' ("SYMMETRICAL") የሚደረግ ሕብረት ነው።"

ይላል።³⁶⁸ ቮልፍ በቤተ ክርስቲያን አሠራር ላይ ያለው መረዳት የተመሠረተው በሁለት የሥነ መለኮት መሠረቶች ላይ ነው፡ “የክርስቲያን የእምነት ጥሪና የአገልግሎት ስጦታዎች” (“CHARISMATA”)።”³⁶⁹

ቮልፍ በግለሰብ የማያጠነጥን ወይም የማያተኩር የወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት የቤተ ክርስቲያን አሠራር ለማቅረብ ይፈልጋል። ለዚህም መሠረት ያደረገው ጥምቀትን ነው። ምክኒያቱም ጥምቀት ሥላሴን የሚያንፀባርቅ ሥርዓት ነው፤ ስለዚህም ሥላሴ ለቤተ ክርስቲያን ለመኖር ምንጪና ምክኒያቷ ነው!!!³⁷⁰ ከዚህም ሌላ ክርስቲያኖች ክርስቲያኖች ሊሆኑ የሚችሉት የመለኮት ስብዕናዎች (ሥላሴ) እንደሆኑ “በሕብረተ ሰብ” ነው፤ “አንዱ ከሌላው ተለይቶ መኖር አይችሉም።”³⁷¹ ቮልፍ ሐሳቡን በማጠናከር እንዲህ ይላል፡ “ሥላሴ ግለኝነትን የማይቀበል መሆኑን ከተረዳን፤ በተለይም በነፃ ቤተ ክርስቲያን ያለው ግለኝነት የሞላበት የቤተ ክርስቲያን አሠራር፤ የሥልጣን እርከንና መዋቅር የበዛበት በአንድ ሰው ሥር እንዲሆኑ ግለሰቦችን የሚረግጠውን የቤተ ክርስቲያን አሠራርንም (ፖፕ ይሁን፤ ጳጳስ፤ ወይም ፓትሪያርክ) ልንቃወምና ሳለመቀበልም እንችላለን።”³⁷² ቮልፍ በተጨማሪ “ሁሉም ክርስቲያን የጸጋ ስጦታዎች አለው። ክርስቶስ ደግሞ በቤተ ክርስቲያን አባል በኩል ይሠራል፤ በቤተ ክርስቲያን በተሾሙ ብቻ አይደለም።” ይላል።³⁷³ ሁሉም የቤተ ክርስቲያን አባላት ለቤተ ክርስቲያኒቱ ሕይወት እኩል ኃላፊነት አለባቸው። የቤተ ክርስቲያን አባላት ሆነው ለአገልግሎት በመለየትና በመሾም ለአገልግሎቱ የሚያበቃ ስጦታ ያላቸው መሪዎች ወንጌላችን የሆነው ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስ በሙላት እንዲሰበክና እንዲታወጅ የማድረግ፤ የጥምቀትና የጌታ እራትም መከበሩን እርግጠኛ

³⁶⁸ Volf, *After Our Likeness*, 217.
³⁶⁹ Ibid., 225.
³⁷⁰ Ibid., 195.
³⁷¹ Ibid., 206.
³⁷² Ibid., 217.
³⁷³ Ibid., 228.

እንዲሆን የማድረግ ሙሉ መብትና ኃላፊነት አለባቸው።³⁷⁴ እነዚህ የሙሉ ጊዜ አገልጋዮች ቤተ ክርስቲያንና “የክርስቶስን ስም”³⁷⁵ በመወከል አገልግሎታቸውን ይፈፅማሉ።

የቮልፍ የውይይት ሐሳብ ቤተ ክርስቲያን ኢንስቲትዩሽን ሰላልሆነች አማኞች በሆኑ በግለሰብ ክርስቲያኖች ሕብረተ ሰብ ውስጥ ነች ያለችው የሚል ሐሳብ ነው። በሌላ በኩል ደግሞ ለአገልግሎት መለየትና መሾምን ለቤተ ክርስቲያን ያለው የጠለቀና የሰፋ የመታነፅና የማደግ ጥቅም አቅልላ ልታየው አትችልም፤ አይገባትምም። በዚያው መጠንም የቤተ ክርስቲያንን ማንነት (IDENTITY) የሚታየውና የሚተረጉመው ለአገልግሎቱ በተለይና በተሾሙ አገልጋዮቿ ሳይሆን፤ በውስጧ በተሰገሰገው የክርስቶስ አካል ብልቶች በሆኑ በአማኞች ሕብረተ ሰብ ነው!!! በግለሰብ አገልግሎት ብቻ የሚያምኑ ቤተ እምነቶች የቮልፍን ምክር ሊቀበሉና ለአገልግሎት መለየትና መሾም የጸጋ ስጦታዎች በክርስቶስ አካል ውስጥ በአግባብና በሥርዓት ለመጠቀም ያስችላል የሚለውን ሐሳብ ሊቀበሉት ይገባል። በሌላ በኩል ለአገልግሎት በመለየትና በመሾም የሚያምኑ ቤተ እምነቶች ደግሞ የቮልፍ ምክር “የአገልግሎት በሮች የጸጋ ስጦታ ላላቸው ለሁሉም አማኞች መከፈት አለባቸው” የሚለውን ምክር ሊቀበሉት ይገባል!!!

የቮልፍ መጽሐፍ በተከፈተ አዕምሮ ለሚያነበው ሰው ለወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናትም ይሁን፤ በኢኮሜኒካል ውስጥ ላሉ አብያተ ክርስቲያናት በዚህ አነጋጋሪ በሆነ ብርቱ ጉዳይ እጅግ ብዙ የሚጠቅሙ ሐሳቦች ያሉት ነው። ይህ መጽሐፍ እጅግ የጠጠረና የበሰለ መጽሐፍ ስለሆነ በብዙ ጥንቃቄ ሊነበብ ይገባል ብዬ አምናለሁ። ሆኖም ግን መጽሐፉ ስፋት ባለው መልክ ባለመጻፉ፤ በጉዳዩ መሃል መገኘት የነበረበት የመጽሐፍ ቅዱስ ሐሳቦች (ለምሳሌ፤ የብሉይና በአዲስ ኪዳን ደግሞ የሐዋርያው ጳውሎስ) በሚገባ አልተጠቀሱም። ከዚህም ሌላ የሥልጣን እርከን እና የ’ረዳትነት’ አነጋጋሪ ጉዳዮችን አንስቶ በጥልቀት ሳይወያይባቸው ቀርቷል። ይሁን እንጂ በሚያረካና በሚያጠግብ ውይይት ብዙ ሐሳቦች በማንሳቱ ሊመሰገን ይገባል።

³⁷⁴ Ibid., 248.
³⁷⁵ Ibid., 247.

3.3 ማጠቃለያ ሐሳቦች፡-

የሥላሴ ዶክትሪን ማዕከላዊነት ሳንገነዘብና በሙሉ ልባችን ሳንቀበል፡ “ስለሚሠራ” ብቻ ወይም “የሚናገረው አስፈላጊ ነገር ስላለ” ብቻ ወይም ደግሞ ስለ ቤተክርስቲያን ባህርይና ዓላማ “የሚያሳየው ነገር ስላለ” ብቻ ለማየት ብንሞክር ትልቅ ስህተት ውስጥ እንወድቃለን። በሌላ በኩል ደግሞ የሥላሴ ዶክትሪን ስለ እግዚአብሔር ያለን መረዳት (ባህርይና ማንነቱ) የሚያስፋና የሚያጠልቅ ወሳኝና መሠረታዊ የሆነ ነገር ስናስተውልም በእርግጠኝነት ልንናገረው ይገባል። የሥላሴ ዶክትሪን ስለ እግዚአብሔር የሚናገረው እውነት (አለም ብዬ ሙሉ በሙሉ አምናለሁ)፡ በሁለተኛ ደረጃ መታየት እንዳለበት አላስፈላጊ ጉዳይ፡ ወይም ለውይይታችን ማደናቀፊያ፡ ወይም በትርፍ መታየት ያለበት ቤተ ክርስቲያን ሊቆረቆራት እንደማይገባ አድርገን ልንወስደው አይገባም።

ይኸንን ካልኩ በኋላ የሥላሴ ዶክትሪን በተመለከተ ሁለት ዓይነት አስተሳሰቦች እንዳሉ ለመግለፅ ሞክራለሁ። የመጀመሪያው የሥላሴ ዶክትሪን አመለካከት በምዕራብ ቤተ ክርስቲያን (የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን) የመጣው የሐሳብ እድገት ሆኖ “እግዚአብሔርን አንድ በመሆኑ ላይ ብቻ ያተኩረ ነው። ሁለተኛው ደግሞ በምሥራቅ ቤተ ክርስቲያን (የእርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን) የመጣው የሐሳብ እድገት ሥላሴን በሶሻል አንፃር የሚመለከት አመለካከት ነው። በእነዚህ ጉዳዮች ላይ ሳስብ ከመጀመሪያው አስተሳሰብ ይልቅ፤ ሁለተኛው አስተሳሰብ የተሻለ ሆኖ አግኝቼዋለሁ።

ሥላሴን በሶሻል አንፃር መረዳት በግለሰቡ ላይ ከማተኩር ይልቅ በሕብረተሰብ እንድናምን ያደረጋል። ካርካይንን በጥሩ ሁኔታ አጠቃሎታል፡ እንዲህ በሚል፡-

“እግዚአብሔርን በሕብረት ውስጥ ለመረዳት መቻል የእግዚአብሔር ቃል እግዚአብሔር ፍቅር እንደሆነና ራሱን የሚሰጥ/የሚያካፍልና ግንኙነትን የሚወድ አምላክ እንደሆነ የሚገልፀውን አገላለፅ በእርግጠኝነት እንድንቀበለው ያደርጋል። በማስተዋልም ስናጤነው በእግዚአብሔር አብ፡ ወልድ፡ መንፈስ ቅዱስ መሃል ያለው የግንኙነት ሥምረት ሦስትነት ያለው እግዚአብሔር ከዓለም ጋር እንደሚገናኝ ያመለክታል እንጂ፤ በራሱ የተከለለ/ የተወሰነ አንድ እግዚአብሔር እንዳልሆነ ያሳያል።”³⁷⁶

ይህን የሚያደርገውም እግዚአብሔር በሥላሴነቱ በራሱ ሕብረተሰብ ነው፤ የእርስ በእርስ ልዩና የመለኮት ፍቅር የሚታይበት፤ አንዱ ከሌላው ሳይበላለጥ፤ በእኩልነትና አንዱ በሌላው ውስጥ በመኖር ነው። ካርካይንን በመቀጠልም እንዲህ ይላል፡-

³⁷⁶ Karkkainen, *The Trinity*, 387.

“በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተገለጸው እግዚአብሔር ልዩ ፍቅርና ሕብረት ያለው እግዚአብሔር መሆኑን ማየታችን ስለ እግዚአብሔር የተሳሳተ እምነትና አመለካከት እንዳይኖረን ከመርዳቱም ሌላ፤ ስለ እርሱም ያለን ሥነ መለኮት ቀላል፡ የማይለወጥ (ግትር)፡ እና መከራን መቅመስ የማይችል አድርገን እንዳንወስድም እንጠበቃለን፡፡ ፍቅር ይካፈላል፡ ይሳተፋል፤ ፍቅር ግንኙነትን ይፈጥራል፡ ይወዳልም፤ ፍቅር ደስታንም ይሁን ሐዘንን ይካፈላል፡፡ ፍቅር ይገደዋል፡፡ በመጽሐፍ ቅዱስ የተገለፀው እግዚአብሔር ይህ ነው፡- እግዚአብሔር አብ (አባት) የጠፋውን የሚፈልግ፡ እግዚአብሔር ወልድ/ ልጅ ሕይወቱን አሳልፎ የሚሰጥ፡ እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ ስለ አማኞችና ስለ ፍጥረትም የሚቃትት!!!”³⁷⁷

ቤተ ክርስቲያንም እንደ ሕብረተ ሰብ በመሆን የመለኮት ሕብረተ ሰብ ነጻብራቅ፤ በአምልኮዋና በአመራር ልምምድዋም ይህንን ሞዴል የሆነውን የመለኮት ሕብረተ ሰብ የምትገልጥ፡ ለተቀረው ሰፊው ሕብረተ ሰብም እርሷ በተራዋ ሞዴል ልትሆን ይገባታል!!! ከዚህም በላይ የሥላሴ ሕብረተ ሰብ እሳቤ የሚያተኩረው የተዋጀ ሕብረተ ሰብ እንዲኖር በማድረግ እንጂ፤ የግለሰቦች መጻን ብቻ ስላልሆነ፤ ይህንን አስደናቂ የእግዚአብሔር ሥራ መግለጫ ልትሆን ይገባል!!!

የአመራርን ሥነ መለኮት እስካሁን ባነሳነው የሥላሴ ሥነ መለኮት እሳቤ አንጻር ለማብላላትና ያለውንም አንድምታ ለማየት ከፈለግን የሚከተሉትን ነገሮች መገንዘብ ይኖርብናል፡፡ አንደኛ የአመራራችን ልምምድ እርስ በርሳችን ባለን የግንኙነት ሥምረት/ ጥምረት ላይ ያተኩረ እንጂ፤ ድረጅታዊና መዋቅራዊ መሆን የለበትም፡፡ ለአመራር ልምምድ የልብ አንድነትና የግል ግንኙነት በጣም ወሳኝና አስፈላጊ ነው፡፡ ሁለተኛ የአመራራችን ባሕርይ መገለጽ የሚገባው በመካከላችን ባለው ቅንነትና ግልጽነት በተሞላው መንፈስ የምናድርገውንና ለአንድ ራዕይ ከውስጥ በመነጫ ያለን ልባዊ ትብብር ነው፡፡ ይኸ ባሕርይ የሥላሴ ስብዕናዎች መሃል ጎልቶ የሚታይና የሰውን ልጅ ለማዳን ያላቸው የዓላማ፡ የድርጊትና፡ የውጤት ትብብር በግልፅ የሚታይ መመሪያ ነው፡፡ ሦስተኛ አመራር በአንድ በኩል እንደ አንድ ሕብረተ ሰብ የሚሠራ፤ በሌላ በኩል ደግሞ የግለሰቦቹ ጸጋ ልዩነቱን በመከባበር የሚገልጽና እንዲለማ መጽም የሚያበረታታ ሊሆን ይገባዋል፡፡ የሥላሴ አንድነት ሌላውን የሚያቀጭጭና ጨፍልቆም የሚመሳሰል እንዲሆን የሚያደርግ ሳይሆን፤ አንድነትን በልዩነት ውስጥ፤ ልዩነትም በአንድነት ውስጥ የሚያይና የሚገልጽ ነው፡፡ አራተኛ አመራር እርስ በር

³⁷⁷ Ibid., 388.

ስ የመደጋገፍን መንፈስ፤ አንዱ ያለ ሌላው መኖር እንደማይችል፤ አንዱ ያለ ሌላው
ጸጋ ሙሉ ሊሆን እንደማይችል፤ ሊያሳይና በልምምድ ሊገለጽ ይገባዋል። አምስተኛ
አመራር ምንም ጊዜም ቢሆን አንዱ ከሌላው ጋር መፍሰስን፤ አንዱ ከሌላው ጋር
ልባዊ ውህደት እንዲኖር ማድረግን፤ አንዱ የሌላውን ጸጋ እንዲያድግና እንዲጉለብ
ት ማበረታታትን፤ በአንድነትም ሆነ፤ ልዩ ልዩ በመሆናችንና የጸጋ ስጦታችንም እን
ዲሁ በመሆኑ ሐሴት ልናደርግ፤ ልንቀባበል፤ ልባዊ አክብሮት በመሃላችን ሊገለጽ፤
አብረንም እንደ ውሃ ልንፈሰና፤ “ፔሪኮረሲስ” በአንድነትና በልዩነት ውስጥ “አብረ
ን ልንደንስ” የሚያስችል ሁኔታ ሊፈጥር ይገባዋል።

ስለ ቤተ ክርስቲያን ጤነኛና መጽሐፍ ቅዱሳዊ የሆነ መረዳት እንዲኖረን የውስ
ጥ ናፍቆቴ ነው። እንደ እኔም የቤተ ክርስቲያን ጉዳይ የሚያሳስባቸውና የሚቆረቁሩ
ቸው አስተዋይ መሪዎችና የእግዚአብሔር ሕዝብም የጠለቀ ጸሎት ነው!!! ቤተ ክር
ስቲያንን በመሪዎቿ አንጻር ከማየት ይልቅ፤ መሪዎች ከቤተ ክርስቲያን ጋር ባላቸ
ው ግንኙነት ሊመዘኑና ሊታዩ ይገባቸዋል!!! ከዚህም ሌላ በውጭው ዓለም እንደሚ
ታየው ቤተ ክርስቲያን ድርጅት ብቻ እንደሆነች በማሰብ እንደማናቸውም የኮርፖ
ሬሽን አካል “መምራትና ማስተዳደር ይቻላል” የሚለው አስተሳሰብም ልንቋቋመው
ይገባናል። አንዴም ለመጨረሻም ከቤተ ክርስቲያን አሠራራችንና አመራራችን
ሊወገድ ይገባዋል።

ከዚህ ይልቅ እንደ እግዚአብሔር ሰዎችና ሕዝብ ቤተ ክርስቲያን የቅዱሳን
ሕብረትና የክርስቶስ አካል መሆኗን በመገንዘብ፤ እርሷን ለማጎፅ፤ ለማጎልበትና ለማ
ሳደግ የሚያስችል ንጹሕ የሆነ ፍቅር፤ ቅንነት ያለው የግንኙነት ሥምረትና፤ የሕይወ
ት ንጽሐና እንዲኖረን ልንወስን ይገባል። እንደ ባለ አደራም ተጠያቂነት ያለው
አመራር እንዲኖረንም ልንጸልይ፤ ለመለወጥ ፈቃደኛ ልንሆንና፤ ሕይወት ከእኛ
በላይ የላቀ መሆኑን በመረዳት በመስዋዕትነት የተጠራንለትን ሕዝብ ልናገለግል
የየዕለቱ የውሳኔአችን ቃል ኪዳን እንዲሆን የዘወትር ጸሎቴ ነው!!!

በመጨረሻም ክብሩ በሥላሴነት ለተገለፀው እግዚአብሔር፡- ለዕድገት ዘርን
ለሚሰጥ ለእግዚአብሔር አብ፡ የቤተ ክርስቲያን መሠረት ለሆነው ለእግዚአብሔር
ወልድ፡ በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ለሚኖር፤ ሕይወትን ለሚሰጥ፤ ለሚያነጻጽር
ለሚቀድሳት ለእግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ አንድ አምላክ ይሁን!!!

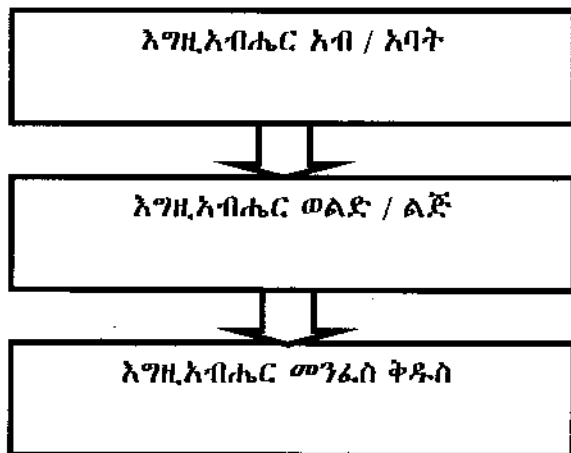
❖ ኬቪን ጋይልስ የሚባለው ጸሐፊ በመጽሐፉ ውስጥ ስለ ሥላሴ ምሥጢር ለመግለጻት የተጠቀመበትን ስዕላዊ መግለጫ እኔ ደግሞ የእርሱን ሐሳብ በመጥቀስ ከዚህ በታች እንደሚከተለው አስቀምጫለሁ፡፡³⁷⁸

³⁷⁸ Kevin Giles, *The Trinity & Subordinationism*, (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2002), 118-121.

3.4 የሥላሴ ሥነ መለኮት እባቤ ስዕላዊ መግለጫ:-

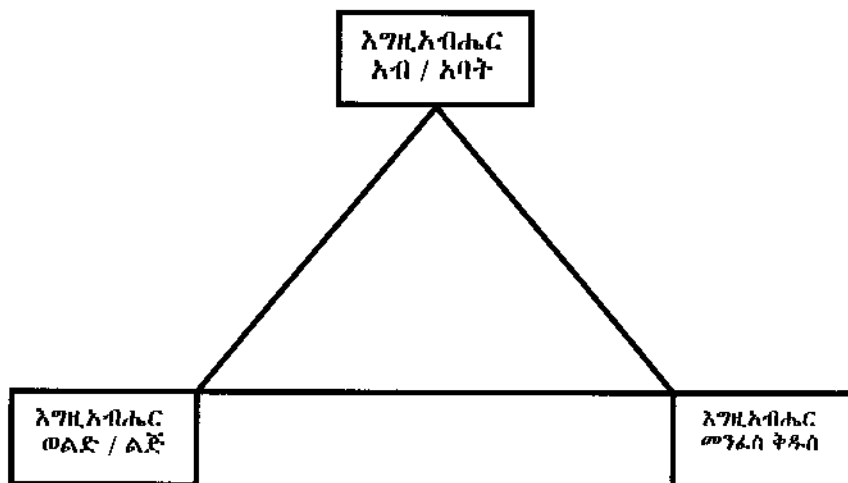
3.4.1 በእግዚአብሔር ውስጥ የሥልጣን እርዝብ:-

(THE HIERARCHICAL MODEL)

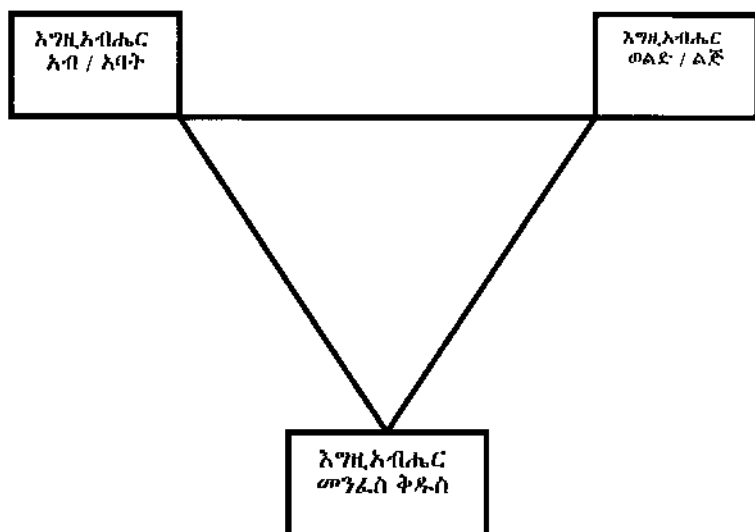

3.4.2 እግዚአብሔር አባት ለብቻው የበላይ የሆነበት:-

(THE MONARCHICAL MODEL)

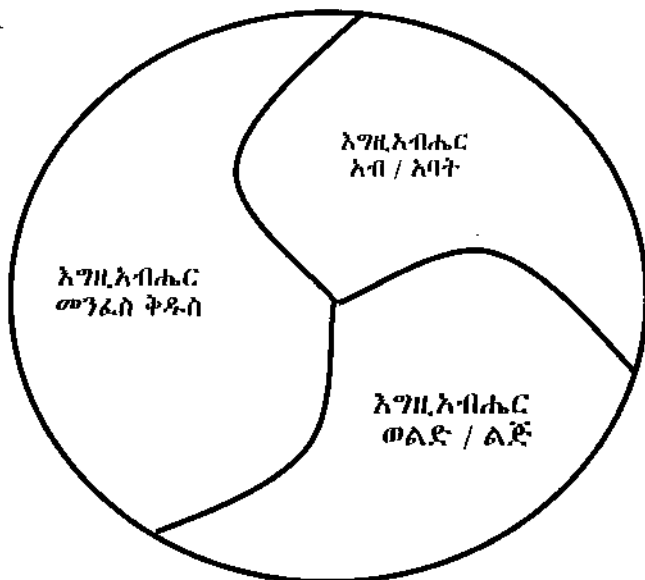

3.4.3 እግዚአብሔር አብና እግዚአብሔር ወልድ የበላይ የሆኑበት፡- (THE FILIOQUE MODEL)

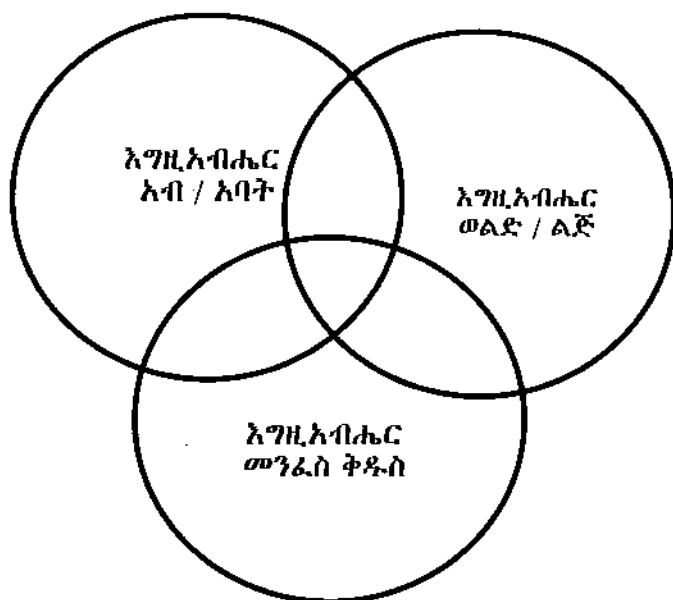

3.4.4 ሥላሴ በአንድነት አብረው እንደ ውሃ የሚፈሰቡበት፡- (THE SYMMETRICAL MODEL)

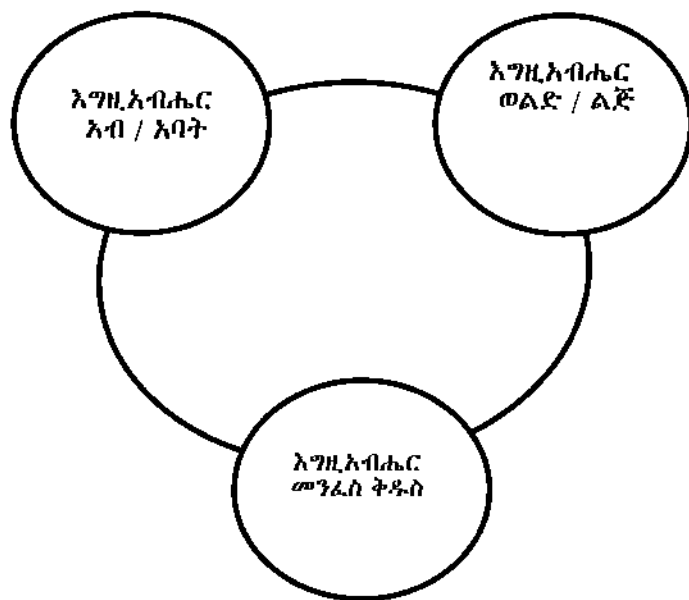
4.1

4.2

4.3

4. የሥላሴ ሥነ መለኮት ለቤተ ክርስቲያን አመራር ያለው አንድምታ፡-

እስካሁን የዳሰስናቸው በተለያዩ ምሁራን የቀረቡ ጽሁፎች ዛሬ ላለን የቤተ ክርስቲያን አመራር ምን ዓይነት አስተዋፅዖ አላቸው? የሥላሴ ዶክትሪን በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ላለን አመራር ያለው አንድምታ ምንድር ነው? እነዚህ መሠረታዊ ጥያቄዎችን ከመመለሳችን በፊት በሥላሴና በሰው መሃል ያለው ተዛምዶ የሚኖረውን ውሴንነት አንስተን መነጋገራችን በጣም አስፈላጊ ነው።³⁷⁹ አንደኛ በወደቀ ዓለም ውስጥ ስለምንኖርና የሰውም ባሕርይ በኃጢአት የተበከለና የተጭበረበረ ስለሆነ፤ ይኸንን እውነት መቀበል አለብን። ቤተ ክርስቲያን የመናኝ ጉዞ የምትጓዝ የአማኞች ሕብረተ ሰብና ተሠርታ ያላለቀች ነች! ሁለተኛ በሰው ሕብረተ ሰቦች መካከል የሚደረገው ሥልጣንና ኃይል ሊበላሽና ያለ አግባብ መጠቀሚያ ሊሆን የሚችልበት አቅም አለው። ሥምረት ያለው የክርስቲያን ሕብረተ ሰብ ለመፍጠር በሞከርን ቁጥር የሚገለገለውን ሕዝብ በመጨፍለቅና ለምንለማመደው ሥልጣንና ኃይል ተገዢ በማድረግ ሊሆን ይችላል። ሦስተኛ የሥላሴን ሞዴል በመውሰድ ልንመስለው በሞከርን ቁጥር፤ ሥላሴን በመምሰል እዚያ እንደርሳለን ብለን ራሳችንን ብንወጥር ሄደን ሄደን አንድ ቦታ ላይ መቆማችን የማይቀር ነው።

ስለዚህም ነው በብዙ ጥንቃቄና ማስተዋል በእግዚአብሔር ቃል ላይ የተመሠረተና በመንፈስ ቅዱስም የተለወሰ የሕይወትና የአሠራር ለውጥ ማሳደግ የሚገባን። ይኸንንም የሕይወትና የአሠራር ለውጥ ሂደት በመጫን ለማምጣት ከመሞከር ይልቅ፤ በትዕግስትና በጥበብ ልንይዘው፤ እግዚአብሔር አብ፤ እግዚአብሔር ወልድና፤ እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ - አንድ አምላክ በቤተ ክርስቲያናችን ውስጥ ለሚሠራው አሠራር በመገዛት በፍፁም ትሕትና ልንለማመደው ይገባል!!! መንፈስ ቅዱስ የክርስቲያን ሕብረተ ሰባችንን በእግዚአብሔር መልክና ምላሴ እንደገና እንዲሠራም በሙሉ ልብ መፍቀድ ይኖርብናል። ሥላሴነት ያለው እግዚአብሔር ፍጥረትን ሁሉ፤ ይልቁንም የክርስቲያን ሕብረተ ሰብ ከመልኮታዊ ሕይወት ጋራ ማስታረቅ ዋና ዓላማው ነው። (ዮሐ. 1፤ 2ቆሮ. 5፤ ቆላ. 1)

የሥላሴ አስደናቂና ፍፁም የሆነ የግንኙነት ሥምረት የሚጋብዝን በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ባለው የአማኞች ሕብረተ ሰብ መካከል ሰውን እንደ ሰውነቱ ተቀብለን፤ በሰዎች ያለውን ስጦታ እግዚአብሔር ለእኛ ሲል የሰጠውና ዓለምን ለመድረስ የሚያስችል መሆኑን በመገንዘብ ልንቀበለውና ልንጠቀምበት እንድሚገባ ነው!

³⁷⁹ Volf, *After Our Likeness*, 198-200.

በሥላሴነት እይታ ሌላነት ("OTHERNESS") ሊሰረዝ፥ ሊደበዝዝ፥ ወይም ሊያንሰ አይችልም!!! ይልቁንም እንደ ባለጠግነት የሚወሰድ፥ ሊጎለብት የሚገባና፥ በትልቁ የአንድነትና የዓላማ ቢጋር (PATTERN) ውስጥ ሊታይ የሚገባ ነው!!! ስለዚህም በሰዎች ሕብረተ ሰብ የሥላሴ ነጻብራቅ፥ መልክና፥ ምሳሌ መታየት ያለበት የታረቀ ልዩነት እንጂ፤ ተጨፍልቆ አንድ ወጥ መሆንን፥ መለያየትን፥ ወይም መበታተንን አያመለክትም። በታሪክ ውስጥ ስናይ የክርስቲያን አመራር ኃይልንና ሥልጣንን ያለ እግባብ መጠቀሚያ የተደረገበትን ሁኔታ ጨፈላልቆ አንድ የማድረግ(በባሕል፥ በዘር፥ በፆታ፥ ወዘተ፥) በተከሰተበት ጊዜያት መሆኑን ለመገንዘብ እንችላለን። እንደ መሪዎች ማስተዋል ያለብን ግን ሥላሴን በምናባችን (Imagination) ውስጥ በማስገባት 'ሌላነትን' መቀበል ብቻ ሳይሆን፤ አንድነት ሊመጣ የሚችለው በልዩነት ውስጥ ፥ ልዩነታችንም ደግሞ በአንድነት ውስጥ መገለፅ እንዳለበት ማመን፥ መቀበልና፥ መለማመድ አለብን!!!

በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በሥላሴ ሕይወት፥ በተለይም ደግሞ እግዚአብሔር የሰውን ሥጋ ለብሶ እግዚአብሔር ወልድ ወደ ምድር የመጣበትን ዓላማ ስንመለከት ራስን ባዶ አድርጎ መምጣትን፥ የራስንም ክብር ጥሎ 'ሌላነትን' ማክበርን፥ በዚህም ውስጥ ራስን መስዋዕት አድርጎ ሌላውን ማዳንን እንደ ዋና ምሳሌነት ለማስተዋል እንችላለን። (ፊል. 2፥ 1-11)³⁸⁰ እንዲህ ዓይነቱ መለኰታዊ የሕይወት መስዋዕትነት ፥ ራስንም ለሌላው አሳልፎ የመስጠት፥ በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ከሚታየው የአመራር መረዳት የሥልጣንና የኃይል አጠቃቀም ፍጹም ተቃራኒ እንደሆነ ለመገንዘብ አይቻልም። ጌታ ኢየሱስ በደቀ መዛሙርቱ መካከል ክርክርና ፋክክር መብዛቱን ባየ ጊዜ እንዲህ ያላቸው ለዚህ ነው፡- (ማቴዎስ 20፥ 25-28)

“ኢየሱስ ግን ወደ እርሱ ጠርቶ እንዲህ አላቸው፡ የአህዛብ አለቆች እንዲገዙላቸው ታላላቆቹም በላያቸው እንዲሠላጥኑ ታውቃላችሁ። በእናንተ እንዲህ አይደለም፤ ነገር ግን ማንም ከእናንተ ታላቅ ሊሆን የሚወድ የእናንተ አገልጋይ ይሁን፤ በእናንተም ፊተኛ ሊሆን የሚወድ የእናንተ ባርያ ይሁን፤ እንዲሁም የሰው ልጅ ሊያገለግል፥ ነፍሱንም ለብዙዎች ቤዛ ሊሰጥ እንጂ፥ እንዲያገለግሉት አልመጣም።”

³⁸⁰ See further Dietrich Bonhoeffer, *The Cost of Discipleship*, (New York: TouchStone, 1995), 92.

በቤተ ክርስቲያን ባለው አመራርም መታየት ያለበት ባሕርይ የራስን ሕይወት እንኳ ሳይቀር ለሌላው መስዋዕት በመሆን፥ ራስንም ለሌላው ጥቅም፥ እድገትና፥ መታነጽ አሳልፎ በመስጠት፤ የራስን ሥፍራ፥ ኃይል፥ እና ክብር ለሌላው በመስዋዕት ሊሆን ይገባዋል።³⁸¹ እዚህ ላይ ልናስተውለው የሚገባን ነገር በሥላሴ ውስጥ ራስን ባዶ ማድረግ በአንድነት የተደረገ እንጂ፥ አንዱ የሥላሴ አካል በተናጠል ያደረገው ነገር አለመሆኑን ነው። ምክኒያቱም የክርስቶስ መስዋዕትነትና በመስቀል ላይ ስለ እኛ ሲል የተቀበለው መከራ ሦስቱም ሥላሴን የሚያካትት እንጂ፥ የተናጠል ሥራ አይደለም።

“ሕብረተ ሰብ” የሚለው ሐሳብ የመነጨው ሥላሴን በምናባችን ማሰብ ስንጀምር በቤተ ክርስቲያን ላለን አመራርም ያለውን አንድምታ ማስተዋል ስንጀምር ነው። በአንድ መሪ ወይም በጥቂት መሪዎች ብቻ የሚያጠነጥን፥ ከሌሎቹ በመለየት ሥልጣንን ያለ አግባብ በሚጠቀም መሪ/ መሪዎች ላይ ከሚያተኩር ይልቅ፥ ሥላሴ የሚያሳየን ‘ሌላነትን’ በማሰብ ላይ ያተኮረ መተባበርን፥ በአንድነት የሚፈሰና የሌላ ውን ጸጋ የሚያገለብት አመራር እንዲኖር ነው። የሥላሴ አመራር በመሠረቱ በግንኙነት ሥምረት/ ጥምረትና በመተባበር ላይ የተመሠረተ ነው። በክርስቶስ አካል ውስጥም ክርስቶስ በልዩ ልዩ የመንፈስ ቅዱስ የጸጋ ስጦታዎች ለአካሉ ብልቶች በመስጠት ራሱን ሲገልፅ እናያለን። (ሮሜ 12፥ 1ቆሮ. 12፥ ኢፌ. 4)

ልዩነትን በአንድነት ውስጥ፥ አንድነትን በልዩነት ውስጥ፥ መለማመድን ይጠይቃል። የሥላሴ መተባበር የጠለቀ ከመሆኑም ሌላ፥ “ፒሪከረሲስ” የእያንዳንዳችን ማንነት ድርና ማግ ሆኖ አንድነት በልዩነት ውስጥ የተሳሰረና የተያያዘ መሆኑን ይገልጻል። የእያንዳንዳችን ማንነት በ‘ሌላነት’ የሚቀረጽ መሆኑን ማስተዋልና መረዳት ይኖርብናል።³⁸² የአመራር ሕብረተ ሰብ መገንዘብ ያለበት በሥላሴ ምሳሌና መልክ መቀረጽ ካስፈለገ የልብ ስምምነት፥ አንዱ የሌላውን የጸጋ ስጦታ መቀበል፥ ማስተናገድና፥ መጠቀምን፥ አንዱ ሌላነትን የመቀበል ክፍትነትን፥ የእግዚአብሔርን ሥራ በቅንነት ለመሥራት የተመቸ የሕይወት ቅብብሎሽ እንዲኖረን ስለሚገባ፤ በዓላማ ከብዙ ጸሎትጋር ልንነሳ ይገባል!!! በዚህ መሠረት ላይ ቆመን አዲሱን ሕብረተ ሰብ፥ ማለትም የክርስቶስ አካል በመለኮታዊ ሕብረተ ሰብ እንዲቀረጽና እንዲያድግ በመ-

³⁸¹ See further Robert K. Greenleaf, *Servant Leadership*, (New York: Paulist Press, 1977).

³⁸² See further, Volf, *After Our Likeness*, 281.

ሉ ፈቃድ መገዛትና፤ የሥላሴን መለኰታዊ ባሕርያት የሆኑትን እርቅን፥ መደጋገፍን
 ፥ አብሮ አንድነትን በልዩነት ውስጥ መፍሰስን፥ ለሌላነት ክፍተትና መቀባበልን
 በመሪነት ባለነውም ይሁን፥ በአመራራችን ሥር ያለውም የእግዚአብሔር ሕዝብ
 በሕይወታችንና በአገልግሎታችን ልንገልፀው ይጋብዘናል፡፡³⁸³

በሥላሴ “መልክ/ ምሳሌና” ሥነ መለኰት የተቀረጸ አመራር ምንም ጊዜም
ቢሆን በሌላነት ውስጥ ያለውን የጸጋ ስጦታ እየደመቀ እንዲሄድ አጥብቆ በመፈለግ
፥ ቀጣይነት ያለው የሕይወትና የአሠራር ለውጥ ለማምጣት በመሰጠት፥ በትህትናና
በቅንነት ከእግዚአብሔር በአደራነት የተሰጠውን ሥልጣንና ኃይል ለጌታ ክብርና
ለእግዚአብሔር ሕዝብ ጥቅም የሚያውል ነው!!! የቤተ ክርስቲያን መሪዎች በመንፈ
 ስ ቅዱስ ኃይል አዲሱን ሕብረተ ሰብ፥ ማለትም የክርስቶስን አካል በማነፅ፥ በማሳደ
 ግና፥ በመምራት አንድነትን በልዩነት፥ የግንኙነት ሥምረትና ክፍተትነትን፥ በእግዚአ
 ብሔር መንግሥት ቅንዓትና የሌላነት ተሳትፎን ፥ መካከል ሚዛን ጠብቀን በምንለ
 ግመድበት ጊዜ ጌታ ኢየሱስ ራሱ ለጸለየው ጸሎት ምላሽ መሆን እንጀምራለን፡፡
 እንዲህ የሚለው፥

“... አንተ አባት ሆይ፥ በእኔ እንዳለህ እኔም በአንተ እነርሱም ደግሞ በእኛ አንድ
 ይሆኑ ዘንድ እለምናለሁ፡፡ እኛም አንድ እንደ ሆንን አንድ ይሆኑ ዘንድ እኔም በእነ
 ርሱ አንተም በእኔ ስትሆን በአንድ ፍፁማን እንዲሆኑ የሰጠኸኝን ክብር እኔ ሰጥቻቸ
 ግለሁ፡፡” (ዮሐ. 17፥ 21-22)

³⁸³ See further Scott Cormode, *Multi-Layered Leadership: The Christian Leader as Builder, Shepherd and Gardner*, "Journal of Religious Leadership" 1, no. 2 (Fall 2002); Alan J. Roxburgh and Fred Romanuk, *The Missional Leader: Equipping Your Church to Reach a Changing World*, (San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2006), 20-21.